

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Eesti Õpetajate Liit
1917.—1927.

Nr. 7

9. AASTAKÄIK. — AUGUST 1927.

1911
R. M. U. G.
KAMMATURGOL

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 7

August 1927.

9. aastakäik.

SISU: Eesti Õpetajate Liidu töö Eesti kooli loomisel — *E. Martinson*. Õpetajate organisatsioonid õpetajate kutsehuvide kaitsmisel — *J. Rummo*. Eesti Õpetajate Liit 1917.—1927. — *A. Marmor*. Eesti Õpetajate Liidu algupäevilt — *F. Mikkelsaar*. Jooni eesti õpetajate ühinemispüüete ajaloost — *Prof. Dr. P. Pöld*. Esimesed vaad — *G. Ollik*. Karskus. Kroonika.

2909

Eesti Õpetajate Liidu töö Eesti kooli loomisel.

E. Martinsoni kõne E. Õ. Liidu 10 aastapäeval.

Kõrgeaulised külalised!

Lugupeetud kaasvõitlejad!

Tervitan teid, kes oma osavõtuga olete austanud Eesti Õpetajate Liidu 10-aastase tegevuse mälestamist. Lugege täna meele tuletada selle tegevuse tähtsamad momendid.

Kui 1917. aasta kevadel lahti puhkes vene revolutsioon, siis käis ka meist, eriti õpetajaskonna ridadest — läbi värske tuulepuhang. Eesti omapärane kool, emakeelne kool, millest olime unistanud kibedamail surveajul, kerkis silma ette reaalkujuna.

Eesti kooli loomiseks oli vaja koondata õpetajaskonna ridu. Asuti õpetajate organisatsioonide loomisele. Juba 1917. aasta kevadel pandi alus meie suuremaile õpetajate ühinguile ja liitudele: 20. märtsil (vana kalendri j.) — Valga Õpetajate Ühinguile, 25. märtsil — Tallinna Õpetajate Seltsile, 28. märtsil — Tartu Õpetajate Seltsile, 6. aprillil — Virumaa Õpetajate Seltsile, 23. aprillil — Viljandimaa Õpetajate Liidule, 24. aprillil — Võrumaa Õpetajate Liidule, 11. mail — Pärnumaa Õpetajate Liidule jne.

Kohalikkude õpetajate liitude ja ühingute töö ühtlustamiseks oli vaja luua keskliit. Selle asutamise mõte tek-

kis ühel ajal Tallinna ja Tartu õpetajate seltsis. Tallinna Õpetajate Selts kutsus 29. ja 30. märtsiks Tallinnasse I reaalkooli ruumidesse kokku Põhja-Eesti õpetajate ülemaalse koosoleku, millest võtsid osa ka eesti õpetajate esindajad Peeterburist. Koosolekust osavõtjad Põhja-Eesti õpetajate organisatsioonide esindajad otsustasid liituda ülemaalseks keskliiduks, määrasid kindlaks selle põhijooned ja tegid Tallinna Õpetajate Seltsile ülesandeks kokku seada keskliidu põhikiri.

Tartus arutati keskliidu loomise küsimust Tartu Õpetajate Seltsi algatusel 1917. aasta 7., 8. ja 9. aprillil Tartus peetud I ülemaalsel õpetajate kongressil, n. n. rahvahariduse kongressil. Tartu Õpetajate Seltsile tehti ülesandeks kokku seada keskliidu põhikiri ja keskliidu asutamiseks 14. (27.) maiks Rakveresse kokku kutsuda õpetajate organisatsioonide esindajate koosolek. Nähtavasti ei olnud Tartu kongressil teada, et Tallinnas juba oli asutud keskliidu loomisele, kuna Tallinna Õpetajate Seltsi juhtivad jõud — J. Annusson, J. Unt ja E. Martinson — viibisid Tartu kongressi ajal Eesti õpetajaskonna esindajaina ülevenemaalisel õpetajate kongressil Peterburis.

SP1

6920

Rakvere koosolekust võtsid osa Tallinna, Tartu, Valga ja Haapsalu õpetajate seltsi ja Tartu-, Viljandi-, Viru-, Võru- ja Pärnumaa õpetajate liidu esindajad. Tunnustati asutatuks Eesti Kooliõpetajate Keskliit põhikirja alusel, mis vastu võeti samal koosolekul.

Põhikirjast loeme, et Keskliidu ülesanne on: „1) luua demokraatlisel alusel seisvat omapärast Eesti kooli, kanda selle mõtet laiematesse kihtidesse ja võtta temale pinda õiguslikeks olemiseks; 2) kaasa aidata Eesti noorsoo kasvatusel ja rahvahariduse laiendamisega väljaspool kooli; 3) soetada haritud, õiguslikelt ja majanduslikelt kindlustatud Eesti kooliõpetajate ühiskonda“. Nii siis, omapärase Eesti kooli loomine on Keskliidu peaülesanne ja kuigi paari aasta pärast Keskliit võttis teise nimetuse — Eesti Õpetajate Liit — ja ka rohkem kutseühingu ilme, on tema tähtsamaks ülesandeks jäänud ikkagi Eesti kooli loomine.

Keskliidu juhatusel asupaigaks määrati Tartu. Juhatusse valiti: P. Pöld, M. Reinik, V. Tamman ja M. Kampmann Tartust, J. Annusson ja E. Martinson Tallinnast ja F. V. Mikkelsaar Valgast. 1917. a. 1. oktoobril lahkus juhatuselt tema esimene esimees P. Pöld, kuna ta oli valitud Maavalitsuse haridusosakonna juhatajaks. Tema asemele valiti uueks juhatusel liikmeks ja ühtlasi Liidu esimeheks K. Treffner Tartust.

Liidu sihtidest, mida ta lähemal ajal püüdis teostada, on tähtsamad:

1. Et meil oleks emakeelne kool.
2. Et meie kool oleks demokraatlik (ühtluskool).
3. Et meie kool põhjeneks parimail kasvatusteaduslikel alusel.
4. Et meie kool oleks vaba igasuguste poliitiliste ja muude kõrvaliste ülesannete täitmisest ning endise aja iganevad püüandustest.
5. Et meie kooli juhiks vaba, hästi ettevalmistatud ja oma kutses alaliselt edasiarenev õpetajaskond.

Nende sihtide poole püüdmisel Liidul tuli võidelda suurte raskustega.

Emakeelne kool oli täiesti vastuvõtmatu selleaegsele kooliülemusele. Ka ülevenemaalisel õpetajate kongressil oli tegemist oma kooli ümberkorraldamise

küsimustega, nii et tagajärjetuks jäi vähemusrahvuste esindajate püüde kongressil läbi arutada ka emakeelse kooli küsimus ja vastu võtta vastavad resolutsioonid. Vähemusrahvuste sektiiooni poolt esitatud teesid ja resolutsioonid sattusid ainult kongressi materjalide hulka. Kongressil viibiv haridusminister Manuilov arvas, et emakeelse kooli teostamine ei ole kõige pealt vähemusrahvuste endi huvides. Tema arvamist ei pooldanud mitte ükski vene ametivõimud, vaid emakeelne kool oli võõras ja vastuvõtmatu ka meie oma rahva laiematele hulkadele. Oli vaja palju optimismi, palju julgust ja usku tulevikku, et kohe asuda emakeelse kooli loomisele.

1917. aasta 7., 8. ja 9. aprillil Tartus peetud I õpetajate kongressil, n. n. hariduskongressil, võeti muu seas vastu järgmised tähtsamad otsused:

1. Kõigis algkoolides alaku õpetus 1917. a. 10. aprillist emakeeles. Järgmisel õppeaastal alaku emakeelne õpetus tingimata kõigis kõrgemais algkoolides, progümnaasiumides ja, kus võimalik, ka keskkoolides.

2. Algakool olgu kõigile maksuta. Kehvemaile õpilasile muretsegu kohalik koolivalitsus õppetarbeid. Vaimliselt mahajäänud, vigastele ja kõlbliselt rikutud lastele kutsutagu ellu eriõppeasutised. Kus vähegi võimalik, muudetagu algkooli kolmeaastane kursus nelja-aastaseks.

3. Kõik jõud tulevad koondada võitluseks Eesti laialdase autonoomia eest. Tuleb nõuda, et ühelegi ametikohale, millel mõju rahva ellu, ei pääseks isikud, kes ei tunne rahva keelt, hingeelu ega eluolu. Ajaviitmata tulevad kõrvaldada need rahvakoolide direktorid ja inspektorid, kes oma tegevuses on näitunud tsarismi teenritena.

4. Kõik õppeasutised käigu ühise Eesti koolivalitsuse alla, mis on vastutav ainult maa saadikutekogu ees.

5. Õpetajate edasiharimiseks tulevad korraldada suvised kursused.

Liitu on nii mõnigi kord süüdistatud, et ta on tegemist teinud poliitika. Nagu eespool esitatud otsustest näha, on avalikul koosolekul nõutud mitte enam ega vähem kui Eesti autonoomiat, oma koolivalitsust, vene amet-

1917.—1927. a.

Prof. dr. Peeter Põld

Esimees 14.V—1.X.1917.

Konstantin Treffner

Juhatuses liige 1917.—1919. ja
1921.—1927.

Esimees 1.X.1917.—22.IV.1919.

Abiesimees 1919.

Jüri Annusson

Juhatuses liige 1917.—1922.

Abiesimees 1917.—1919.

Esimees 1919.—1922.

„Kasvatuse“ toimetaja 1921.

Ernst Martinson

Juhatuses liige 1917.-1919. ja 1921.-1927

Abiesimees 1922.

Esimees 1923.—1927.

„Kasvatuse“ toimetaja 1922.—1927.

nikkude kõrvaldamist, emakeelse kooli otsekohest teostamist! Ja seda juba 1917. a. aprilli alul, kus meie maa omavalitsuse seadus oli alles eelnõu ajajärgus.

Keskliidu, Tallinna Õpetajate Seltsi ja Tallinna linnavalitsuse esindajad esinesid 1917. a. juunikuus haridusminister Oldenburgile märgukirjaga, milles sisaldasid kongressi nõuded, eeskätt emakeelse kooli asjus. Rõhutati, et eesti lapsel nagu igal teisel on vääramata õigus haridust saada emakeeles algkoolist kuni ülikoolini. Nõuti eestikeelsele koolile kõiki riigikoolide õigusi, eestikeelsete õpetajateseminaride korraldamist jne. Märgukiri ei andnud mingisuguseid tagajärgi.

Kuid ometi ei kajanud Liidu nõuded tühjusse. Nad leidsid toetust meie riigi rajajate poolt, kellega Liidu juhtivad jõud olid alalises kontaktis. Kongressi otsuste alusel Õpetajate Liidu juhatus seadis kokku meie koolikorralduse põhijooned ja esitas nad 1917. a. suvel kokkuastunud Maavalitsusele, kes nad kinnitas. Maavalitsuse mitmekordse nõudmise järele saadi ka viimaks — 1917. a. 13. septembril — haridusminister Salaskinilt nõusolek maksma panna emakeelne õpetus algkoolides. Tegelikult pandi aga ka paljude keskkoolidegi alamates klassides emakeelne õpetus juba 1917/18. õppeaastal maksma.

I kongressi nõue — eemaldada koolitöö juhtimisest mittesoovitavad ametnikud — leidis ka teostamist. Esimesed eesti õpetajaskonna poolt soovitatud rahvakoolide inspektorid olid F. V. Mikelsaar, G. Ollik ja E. Martinson.

Samuti leidis täitmist ka kongressi otsus õpetajate edasiharimiskursuste asjus. 1917. a. suvel peeti kursused Tallinnas, Tartus, Viljandis, Rakveres, Paines, Haapsalus, Pärnus ja Kuresaares. Osavõtt oli igalpool väga elav.

Samal ajal töötasid Tallinna ja Tartu õpetajate seltside komisjonid uute õppekavade eelnõude kallal.

Et emakeelsele koolile ka rahva hulgas poolehoidu võita, seks korraldati õpetajate seltside poolt hulk rahvakoosolekuid, kus selgitati emakeelse kooli ja rahvusliku kasvatuses tähtsust. Linna-

des asutati õpetajate seltside algatusel rahvaülikoole.

1917. a. suvel peeti Tartus „Vane-muise“ saalis II õpetajate kongress. Arutati kooli sisemise korralduse küsimusi. Suurt elavust tekitas kooli ja kiriku vahekorra küsimus. Võeti vastu otsus, et usuõpetus olgu koolis vabatahtlik õppeaine interkonfessionaalsel alusel. Arutati veel ühiskooli (koedukatsiooni) küsimust ja kanti ette rida referaate üksikute õppeainete käsitluse kohta.

Kui arvesse võtta asjaolu, et peale kongresside, kursuste ja suuremate koosolekute peeti hulk koosolekuid koh-tadel, siis selgub, et Liidu esimene aasta oli väga tegevusrikas.

Palju muret ja tüli õpetajaskonnale tegi koolide evakueerimise käsk. Paljudes kohtades protesteeriti koolide varanduste äraviimise vastu ja püüti seda takistada. Muu seas deklareeris Tartu Õpetajate Selts oma 29. oktoobri koosolekul:

„Meie, Tartu kooliõpetajad, oleme ümnemete sidemetega oma kodumaa ja rahvaga seotud ja ei arva enestel mitte kõlblist õigust olevat oma õpilastest ja rahvast nende raskematel katsumispäevadel lahkuda“.

Takistus kooliellu ja Õpetajate Liidu tegevusse tõi ka enamline riigipööre 1917. a. oktoobris. Eesti uued kohalikud koolivalitsused ei olnud veel jõudnud lühikese aja tõttu oma töösse süveneda, kui nad juba enamliste võimude poolt üle võeti.

Kolmat korda 1917. aastal tulid õpetajad Tallinna Õpetajate Seltsi kutsel ülemaalisele koosolekule 29. detsembril Tallinnasse kokku ja võtsid vastu poliitilise seisukorra kohta järgmise resolutsiooni:

„Praegust poliitilist seisukorda läbi arutades leiab Eesti kooliõpetajate päev, 1) et igasugune vägivaldavalitsus tuleb hukka mõista; 2) et ainult rahvavalitsus, mis kogu rahva loovatest organiseeritud jõududest enesele võimu omandab, õigustatud on; 3) et rahvavalitsuse aate selgitamiseks ja teostamiseks kõik kooliõpetajad moraalselt kohustatud on rahvahulkadesse tegevusse astuma.

Aleksei Kuusik
Abiesimees 1920. ja 1921.

Jaan Piiskar
Juh. liige 1919.—1921. ja 1924.—1927.
Abiesimees 1920. ja 1921.
Abisekr. 1919. ja 1924.—1927.

Ühes sellega nõuab kooliõpetajate päev, et kõik kodanlised vabadused, nagu trüki-, sõna-, koosolekute- ja südametunnistusevabadus, ning isiku-, korteri- ja kirjavahetusepuutumatus, viibimata uuesti maksma peavad hakama.“

Eesti rahvuspoliitika kohta võeti vastu järgmine resolutsioon:

„Eesti kooliõpetajate päev leiab, rahvaste enesemääramise põhimõtet aluseks võttes, et Eestimaa rahvas ainuõiguslik on oma tulevase poliitilise seisukorra kohta otsust tegema ja enese saatust määrama. Kõige soovitamaks enesemääramise vormiks tunnustab kooliõpetajate päev Eesti poliitilise iseseisvuse, mis rahvusvaheliselt garanteeritud, kusjuures Eestile võimalus avaneb ühte või teist poliitilist ühendust luua teiste rahvaste ja maadega. Tulevane Eesti Asutav Kogu, mis rahva vabal valimisel kokku astub, on ainukene täisõiguslik ja täisvõimeline Eestimaa rahva esitus, mille vaba tegevust ükski muu võim ei tohi takistada.“

Need seisukohad olid enne läbi arutatud ja vastu võetud Tallinna ja Tartu õpetajate seltsis.

Kolmat korda teeb eesti õpetajaskond tegemist poliitikaga. Pärast revolutsiooni 1917. a. kevadel nõuab ta avalikult Eesti autonoomiat, oma koolivalitsust, vene ametnikkude kõrvaldamist, emakeelse kooli otsest teostamist. Koolide evakueerimise käsu puhul deklareerib ta avalikult ühtekuuluvust ja ühise saatuse jagamist oma rahvaga ja nüüd avaldab ta oma seisukohad enamliste võimude tegevuse kohta.

Kes tahaks ta selle pärast süüpinku asetada?

Raskem kui enamlaste surve oli Eesti koolile järgmisel aastal järgnev okupatsiooni aeg. Õpetajaskonna organisatsioonid kaotasid tegevuse võimaluse. Neid ähvardas lõplik sulgemine. Keskliidule lubati tegevust jätkata ainult siis, kui ta oma põhikirjast maha kustutab sõnad:

„luua demokraatilisel alusel seisvat omapärast Eesti kooli ja võita temale pinda õiguslikeks olemiseks“, millistest sõnadest eeldati poliitilist sihti.

Liidu esimees K. Treffner teatas okupatsioonivõimudele, et ainult Liidu asemikkude kogu võib põhikirja muuta

Johannes Kiivet

Abiesimees 1922.

ja palus luba asemikkude kogu kokku kutsuda. Seda luba ei antud. Uhtlasi ei suletud aga ka Liitu tema kurja põhikirja pärast. Liit oli siis paberil küll olemas, aga suuremaid koosolekuid ta pidada ei saanud. Ta oli varjusurmas.

Tartu Õpetajate Seltsi põhikiri saadeti tagasi teadaandega, et Tartus asutatud uus õpetajate selts ja saksa koolivalitsus võivad samu ülesandeid täita, mis on Tartu Eesti Õpetajate Seltsil, mis pärast viimane on üleaarne ja loetakse tema tegevus lõpetatuks.

Analoogilise saatuse osaliseks said ka mitmed teised kohalikud õpetajate liidud ja ühingud. Ja kellel korda läks sulgemisest pääseda, need ei saanud ikkagi Eesti kooli heaks avalikult suurt midagi teha.

Keskliidu juhatus püüdis õpetajate organisatsioonide tegevust kuidagi korraldada põrandaalusel teel. Soovitati ellu kutsuda emakeelseid koole, olemasolevaid püüda alal hoida, paremini korraldada. Igat ustavat inimest, kel võimalus oli vabalt liikuda, püüti kasutada sidemete hoidmiseks kohalikkude rahvameelsete haridustegelastega. Nii, näiteks, käis näiliselt „Odamehe“ väl-

jaannete pakkujana Lõuna-Eestis ringi F. V. Mikkelsaar, kes tõeliselt oli sidemete hoidjaks Keskliidu juhatuse ja kohapealsete haridustegelaste vahel. Postiteel ei võinud asju ajada, kuna kirjad kuulusid okupatsioonivõimude revideerimisele.

Püüti välja kutsuda õpetajaskonnas passiivset vastupanu okupatsioonivõimude koolivalitsuse korraldusile: soovitati, et õpetajad ei võtaks osa okupatsioonivõimude poolt korraldatud kursustest, ei peaks pedantselt kinni okupatsioonivõimude poolt ettekirjutatud õppekavade, ei kirjutaks alla häbistavale „kontrahile“, milles nõuti ustavust ja truualamlikkust okupatsioonivõimudele ja sunniti loobuma mitmesugustest kutseõigustest.

Raske oli õpetajail talitada Keskliidu näpunäidete järgi, sest okupatsioonivõimude korralduste mittetäitjaid ootas raske karistus. Hulk õpetajaid lastigi ametist lahti. Olin ühes praeguse Harjumaa koolivalitsuse juhataja hra Reintamiga Tallinnas üheks passiivse vastupanu organiseerijaks ja korjasin õpetajailt allkirju, millega nad kohustusid „kontrahile“ mitte alla kirjutama, kui sellaseid allkirju kogub vähemalt kolmkümmend.

Õnneks ei kestnud okupatsioonivõimude kuu.

11. novembril 1918. a. oli Tallinna Õpetajate Seltsil okupatsioonivõimude lahkumise puhul erakorraline koosolek, kus esimees J. Annusson esines teadaandega, et Eesti Ajutine Valitsus on kokku astunud ja maa juhtimise enda kätte võtnud. Teadaanne kutsus esile tormilise vaimustuse. Võeti vastu järgmised otsused:

„1. Eesti õpetajad töötavad täiesti kooskõlas Ajutise Valitsusega.

2. Tänaest päevast alates jätavad eesti õpetajad saksa õppekavad koolides kõrvale ja hakkavad, niipea kui vähegi võimalik, töötama viibimata nende õppekavade järgi, mis 1917. aastal välja töötatud.

3. Seltsi juhatusele tehakse kohuseks selle eest valvel olla, et vastutusrikkatele kohtadele ei saaks isikud, kes vaheajal kõikevõivat olekut on üles näidanud; niisama valvel olla selles sihis, et

Mihkel Välbe
Abiesimees 1923.—1927.

Aleksei Janson
Abiesimees 1923.—1927.

kõik õppejõud, kes vahepeal ametist tagandatud, oma kohtadele tagasi saaksid.“

Esimeseks Eesti haridusministriks sai Õpetajate Keskliidu esimene esimees Peeter Pöld, kes kutsus endale abilisteks F. V. Mikksaare — ministri abiks — ja E. Martinsoni — rahvakooli oakonna juhatajaks. Mõlemad olid ka Õpetajate Keskliidu esimese juhatuse liikmed. Ka teised Õpetajate Liidu esimehed — K. Treffner ja J. Annusson — on hiljemalt meie haridusministeeriumi juhtinud.

Eesti õpetajaskonnale avanesid laialdased tegevusvõimalused oma kooli ülesehitamise alal. Kuid jällegi kerkisid üles kõuepilved. Algas sõda enamlastega. Õpetajaskond võtab sellest aktiivselt osa, aitab luua oma riiki ja sellega valmistada pinda oma koolile. Tallinna ja Tartu õpetajate seltsi poolt saadetakse lentsalgad maale kihutus-tööd tegema varustuse andmise ja vabaduslaenu heaks. Kutsutakse kodanikke üles astuma vabatahtlikkudena rahvaväkke.

Ajutine Valitsus vabastab õpetajad mobilisatsioonist, aga õpetajad avaldavad soovi, et neid mobiliseeritaks ühe-

sugustel alustel teiste kodanikkudega.

Tallinna õpetajad organiseerivad õpetajate-vabatahtlikkude väeosa, kuhu kohustatud on astuma iga õpetaja, välja arvatud vanad ja haiged. Õpetus koolides katkestatakse ajutiselt. Ka õpilased astuvad välja vaenlase vastu. Õpetajate väeosa on esimesena välja astunud vaenlase vastu. Suur osa vabadus-sõjast osavõtnud ohvitseridest on elukutselt õpetajad. Naisõpetajad töötavad haigemajades ja „Ühistöös“, milline asutis õpetajate algatusel ja kaastegevusel loodi riigikaitse otstarbel. Tallinna Õpetajate Selts tegi kõigile oma liikmetele kohuseks osa võtta riigikaitse tööst. Alles siis, kui suurem hädaoht möödus, asusid õpetajad-lihtsõdurid tagasi koolitööle. Õpetajad-ohvitserid jäid aga sõjateenistusse sõja lõpuni.

* * *

Sõja järele on Liidul võimalik asuda juba kavakindlamale koolikorraldustööle. Liidu tööaladest oleks nimetada eeskätt *üldkongresse*.

Neid on korraldatud 10 aasta kestvusel ühes käesoleva kongressiga kaheksa. Kahest esimesest olen juba kõnelnud.

III üldkongress peeti 1919. aasta suvel Tallinnas. Kongressi kavas olid õpetajate ainelise seisukorra, koolikorralduse, noorsoo ja koolivalitsuse küsimused.

IV kongressil — 1920. a. suvel Tallinnas — arutati avalikkude algkoolide seaduse elluviimist ja kooli vaimlist ja majanduslikku seisukorda.

V kongressil — 1921. a. suvel Tallinnas — arutati peajasjalikult keskkooli korraldamise küsimusi.

VI kongress — 1923. a. suvel Tallinnas — oli pühendatud peajasjalikult kõlblise kasvatuse, usuõpetuse, karskusõpetuse ja õpetajate kutse-eeetika küsimuste selgitamisele. Peale selle olid päevakorras veel algkooli õppekavad, algkoolide tervishoidlikud tingimused ja pensioniseadus.

VII kongressil — 1925. a. suvel Tallinnas — oli päevaküsimuseks avalikkude algkoolide seaduse teostamise küsimus (koolimajad, koolivõrk, tervishoidlikud tingimused, õppevahendid, kooliskäimise võimaldamine kehvemaile õpilasile, kooli juhtivad ning korraldavad asutised, nende kokkuseaded, tegevus, seadused, määrused ja korraldused, õppekavad, algkooli vahekord kesk- ja kutsekooliga, algkooli õpetajad). Peale selle olid päevakorras veel mõned pedagoogilis-meetodilised ja õpetajate edasiharimisküsimused.

Käesoleva *VIII üldkongressi* sisu on kõigil teada, sellepärast ei peatu ma tema juures.

Kongressidest on õpetajaskond võtnud alati elavalt osa. Kongressi liikmete arv on olnud läbistikku 500 ümber. Suur osa liikmetest on aga õpetajate organisatsioonide esindajad ja Eesti õpetajaskond on suuremalt jaolt kõik organiseeritud, nii et kongressi seisukohad ja otsused võtab omaks peaaegu kogu Eesti õpetajaskond. Kongresside küsimused antakse aegsasti enne kongressi õpetajate organisatsioonidele teada. Tähtsamad küsimused arutatakse kohtadel läbi ja võetakse neis seisukohad, mille tõttu kongresside töö saab viljakam ja nende otsused kaaluvamad. Nagu kongresside töökavadest näha, on kongressi päevakorras seisnud alati kooli aktuaalsemad küsimused: enne

algkoolide seaduse esitamist Asutavale Kogule on arutatud algkoolide seadust, keskkoolide seaduse arutamise eel keskkoolide seadust jne. Õieti on nimetatud seaduste tähtsamad põhialused vastu võetud õpetajate üldkongressidel. Nii on üldkongresside töö olnud organiseeritud õpetajaskonna arvamiste süntees ja on sellel tööl olnud põhjanev tähtsus meie kooliuuenduses.

Peale üldkongresside on Liit korraldanud ja tema algatusel korraldatud hulk *üleriiklikke ja kohalikke õpetajate päevi*.

Neil päevil on püütud selgitada üksikuid detailküsimusi koolikorralduse ja õppetöö alalt.

Üksikasjaliselt on arutatud õpetuslikke küsimusi *aineõpetajate kongressidel*. Nii on pidanud oma kongresse emakeele, matemaatika, füüsika, loodusloo, maateaduse, ajaloo, võimlemise, laulmise, käsitöö ja joonistamise õpetajad, mõned neist juba mitu kongressi, näit. matemaatika ja füüsika õpetajad 5 kongressi.

Aineõpetajate kongresside ettevalmistustööde tegemiseks ja õppeainete õppekorraldusse puutuvate küsimuste lahendamiseks töötavad Liid# juures alaliselt aineõpetajate kongresside poolt valitud *õppeainete õppekorralduse toimkonnad*. Toimkondade tähtsamaks tööalaks peale kongresside ettevalmistustööde on olnud uute õppekavade eel nõude kokkuseadmine. Õppekorraldustoimkondade tööst on tänuvärselt osa võtnud ja nende vaimliseks juhiks olnud ka mitmed meie ülikooli õppejõud professorid G. Rägo, M. Kaho, G. Suits, A. Saarest — ja sellega tihedasse kontakti astunud alg- ja keskkooli õpetajaskonnaga.

Uuemate kasvatusteaduslikkude voolude ja õppemeetoditega tutvumise otstarbel Liit on õpetajaile korraldanud mitmed *pedagoogilised nädalad*. Osavõtt neist on olnud elav. Esimese 1922. aasta suvel korraldatud pedagoogilise nädala lektoriteks olid palutud Berliini kasvatus-keskinstituudi poolt soovitatud saksa paremad koolimehed, nagu dr. V. Schoenichen, dr. O. Scheibner, õpetaja P. Werth, õppenõunik G. Stiehler ja koolinõunik P. Vogel. Nä-

1917.—1927. a.

Voldemar Tamman
Sekretär 1917.—1919.

Hans Roos
Sekretär 1919.
„Kasvatuse“ toimetaja 1919. ja 1920.

Vassili Peet
Juhatuses liige 1920.—1922.
Sekretär 1920.
Abisekretär 1921.

Jaan Rummo
Juhatuses liige 1920.—1927.
Abisekretär 1920.
Sekretär 1921.—1927.
E. Õ. Liidu asjaajaja ja
„Kasvatuse“ talituse juht 1920.—1926.

dala peateemiks oli üldõpetus. Järgmiste pedagoogiliste nädalate lektoriteks on olnud meie oma koolimehed.

Peale pedagoogiliste nädalate on Liit korraldanud õpetajaile *edasiharimis- ja täienduskursusi ja ekskursioonijaamu*. Aasta-aastalt on Liidu poolt korraldatavate kursuste arv ikka kasvanud nagu üldse kasvanud on Liidu töö pedagoogilise tegevuse korraldamisel. Õppeainete toimekonnad on ju ka loodud alles viimasel ajal. Käesoleval suvel korraldati Liidu poolt järgmised kursused ja nädalad:

1. Eesti keele ja koduloo kursused Viljandis.
2. Eesti keele ja koduloo kursused Valgas.
3. Ajaloo kursused Tallinnas.
4. Ekskursioonijaam Saaremaal.
5. Täienduskursused võimlemisõpetajaile Narva-Jõesuus.
6. Majapidamise, aiatöö, mesinduse ja linnukasvatuse kursused Tartus Vahil.
7. Aiatöö ja majapidamise kursused Jõhvis.
8. Pedagoogiline nädal Rakveres.
9. Pedagoogiline nädal Haapsalus.
10. Pedagoogiline nädal Pärnus.

Peale selle töötavad Liidu juures teist aastat *edasiharimiskursused kesk-kooli lõputunnistust soovijatele õpetajaile*. Kursuste töö on nii korraldatud, et õpetajad, kes suvel kursustest osa võtavad, ka talvel edasi töötavad, saates oma kirjatöid läbivaatamiseks kursuste lektoritele ja saades neilt kirjateel juhatusi ja näpunäiteid.

Liidu üheks tähtsamaks ülesandeks on olnud ajakirja „*Kasvatuse*“ väljaandmine 1919. aastast siia maani. „*Kasvatuses*“ leiab jäädvustamist meie pedagoogilise mõtte väärtuslikum osa.

Kasvatusteaduslikust kirjandusest on Liidu kirjastusel ilmunud:

Prof. Herget'i „*Uuemad voolud kasvatusteaduses*“ I a.;

Faria de-Vasconcellos'i „*Uus kool Belgias*“;

Dr. Kühnel'i „*Vaateõpetus*“ I ja II a.;

A. Kuks'i „*Vaatlusvihk*“.

1926. aasta detsembrist alates annab Liit välja ajakirja „*Noorusmaad*“,

pakkudes murdealasele noorusele väärtuslikku lugemisainet, millest meil väga suur puudus.

„*Noorusmaas*“ ilmunud paremad jutud ja tähtsate meeste elulood ilmuvad peate selle veel eriväljaandena, moodustades „*Noorusmaa*“ *jutukirjastiku ja elulookirjastiku*. Seni on ilmunud jutukirjastikust 10 ja elulookirjastikust 3 numbrit.

Et Liidu juhatus suudaks kõiki oma väga mitmesuguseid ülesandeid lahendada, selleks tegutsevad tema juures alalised toimekonnad. Peale õppeainete toimekondade, millest juba kõnelesin, töötavad Liidu juures, olles Liidu juhatusiga alalises kontaktis, järgmised toimekonnad:

1. Kooli- ja kutsetoimekond.
2. Edasiharimistoimekond.
3. Pedagoogiline toimekond.
4. Kirjastustoimekond.
5. Majandustoimekond.
6. Ekskursioonitoimekond.

Toimekondades läbitöötatud küsimused sanktsioneerib Liidu juhatus.

Omas töös Eesti kooli loomisel on Liit püüdnud jõudu mööda *ühendusse astuda ka välismaa koolitegelastega*, eeskätt naaberriikide õpetajaskonnaga. Eesti Õpetajate Liidu algatusel sõlmiti sidemed kõige pealt Soomega. Korraldati õpetajate õppe- ja huvireisid Soome ja Latviasse. 1921. aastal peeti Helsingis ühis-soome koolikongress. On astunud Rajariikide Õpetajate Liidu liikmeks ja peetud mitu rajariikide õpetajate konverentsi.

Eesti Õpetajate Liidu tööks Eesti kooli loomisel tuleb pidada ka seda, et ta on alatasa *valvel olnud Eesti kooli, tema õpetajate ja õpilaste huvide eest*, astudes kõrgemais asutisist tarvilikke samme nende kaitseks.

Olen puudutanud tähtsamat osa peajasjalikult sellest tööst, mis on teinud Õpetajate Liit kui keskasutis Eesti kooli loomisel. Suure tähtsusega on aga ka see töö, mis on teinud kohtadel Liitu koondunud õpetajate ühingud ja maakonnaliidud. Kuid nende töö üksikasjaline analüüs ei mahu minu kõne piiridesse.

Olen kaugel arvamisest, nagu oleks Õpetajate Liit ainukene tähtsam tegur

August Õunapu

Abisekr. 1921. ja 1922.

Gabriele Mattiesen-Stahlman

Abisekretär 1922.—1924.

Eesti kooli- ja hariduselu korraldamisel. Juba enne Õpetajate Liitu on olnud õpetajate-, kooli- ja haridusseltse ja palju haridus- ja koolikorraldustööd on tehtud ja tehakse ka praegu väljaspool Õpetajate Liitu. Kõige selle hindamine ei kuulu aga minu kõneainele ja kõik see töö ei vähenda ka Eesti Õpetajate Liidu 10-aastase tegevuse tähtsust. Võime julgesti öelda, et organiseeritud õpetajaskond on esinenud mõjuvõimsa tegurina Eesti kooli loomisel.

Samuti olen kaugel arvamisest, nagu oleks Õpetajate Liidu töö olnud vigadeta. Eksimused on paratamatud igas töös, eriti aga laiaulatuslikus rajamistöös. Tehtud tööst ja vigadest oleme nii mõndagi õppinud, korjanud kogemusi tulevaseks tööks.

Õpetajate Liidu tegevuse tulipunktiks on olnud küsimused, mida voolav elu ise on ette veeretanud. Oma tegevuse algupäevil tuli Liidul lüüa suuri laaste, tuli võidelda suurte väliste takistustega, tuli organiseerida passiivset vastupanu, ergutada aktiivsele tegevusele, tuli isegi välja astuda välise vaenlase vastu, tuli ehitada Eesti kooli raam ja siis ka kohe hakata seda täitma väärilise sisuga.

Sisusse süvenemise tähe all on möödunud viimased aastad. Kuid teha on sel alal veel väga palju, sest kuivõrt sisu on tähtsam raamist, niivõrt ka sisusse süvenemine raskem ja rohkem aega nõudev.

Tõsist tähelepanu õpetajaskonnalt nõuab kooli *kasvatustlik külg* — praegu ja lähemas tulevikus. Kuidas kasvatada koolis *inimest*, kuidas võidelda last-ümbritseva elu halva mõju vastu, kuidas hoolitseda selle eest, et laps koolist ellu astudes ei kaotaks pea kõike seda ilusat, mis kool talle andnud, — need kõik on ülitähtsad küsimused, millega õpetajaskonnal tuleb lähemal ajal rohkem tegemist teha.

Õpetuslikke küsimusi on meil rohkem arutatud — õpetajate päevadel, koosolekul, kongressidel, eriti aga aineõpetajate kongressidel ja toimkondades. Ka ajakirja „Kasvatuse“ veergudel on alatasa käsitletud õpetuslikke küsimusi. Kuid ometi ei või meie öelda, et meie kooli õpetuslik külg on soovitataval kõrgusel. Paljudes tähtsates õppeainetes puuduvad meil süstemaatilised meetodilised tööd. „Kasvatuses“ saab meetodilisi küsimusi käsitleda ainult katkendilisel. Ei ole veel suudetud enam-vä-

Johan Tamm

Juh. liige 1923.—1925.
Abisekr. 1923. ja 1924.

hem põhjalikult läbi arutada õppekavu ja luua uusi, vastuvõetavamaid. Me ei ole rahul oma õpperaamatutega, laste lugemisvaraga. Me ei ole oma koolile veel suutnud anda kuigi palju omapä-rast sisu. Olude sunnil kas kopeerime välismaalt laenatud õpetuslikke võtteid, või tallame iganenud radu. Meil puudub katsekool, kus võiks läbi proovida, kuivõrt mingisugused uemad õpetusli-kud võttes on kohased meie oludele. Kasvatus-õpetuslikkude küsimuste la-hendamine nõuab meilt lähemalgi ajal veel palju hoolt ja vaeva.

Meie kooli kasvatus-õpetuslikku külge kõrgele tõsta suudab aga ainult õpetajaskond, kes ise kasvatus-õpetusli-kust küljest seisab kõrgel astmel. Selle tõe organiseeritud õpetajaskond ei ole ainult õigeks tunnustanud, vaid kogu meie iseseisvuse ajal on tema täht-samaks püüdeks olnud eneseharimise, enesetäiendamise teel saada oma kõrge kutse vääriliseks. Meie õpetajate hulgas on palju aatelisi edasipüüdjaid inimesi. Kuid me ei taha salata, et on ka küllalt õpetajaid, kes ei seisa oma kutse kõr-gusel: kes kas ei ole küllaldaselt hästi ette valmistatud ja ei ole ka ise endid hariduses täiendanud, või kes kui ini-

mesed ei ole kuigi kõrge väärtusega. Õpetajate Liit on ergutanud õpetajaid endi haridust täiendama. Sel alal ongi suudetud lühikese aja jooksul mõndagi teha. Raskem on Liidul leida abinõusid, millega kaotada õpetajaskonnast õpe-taja isiku väärtust alandavad pahed. Kuid need abinõud tulevad leida.

Õpetajate Liit on oma esimesel aastakümnel tööd teinud nooruse-vaimus-tusega. Temale on oma tööjõudu ohver-danud nii keskasutises kui ka kohtadel mitmed meie aatelisemad koolitegelased. Soovin, et ka tulevikus Õpetajate Lii-dus ei kustuks aatetuli, ei raugeks nende rammu, kes on seadnud endale sihiks meie kooli kõrgemale tõstmise or-ganiseeritud õpetajaskonna isetegevuse abil.

Eesti Õpetajate Liit erineb meeldi-valt paljude teiste maade õpetajate lii-tudest selle poolest, et ta on ainukene õpetajate liit Eestis. On ju kool oma mitmesuguste koolitüüpidega orgaani-line tervik, mille osad on tihedalt üks-teisega seotud, mispärast on loomulik, et ka kõikide koolitüüpide õpetajad on koondunud ühiseks liiduks. Teiseks erineb Eesti Õpetajate Liit paljudest välis-maa õpetajate liitudest sellega, et tema ülesanne ei ole ainult ja peaasjalikultki mitte õpetajate kutsehuvide kaitsmine, vaid tema suurim ülesanne on Eesti kool. Eesti kool ja tema õpetaja on or-gaaniline tervik. Ühe tõus tähendab ka teise tõusu, ühe häda — ka teise häda.

Kuid kool oma õpetajaga on kõige tihedamalt seotud ka kogu oma rahvaga. Ja organiseeritud õpetajaskond on ka kõige raskemal päevil seisnud oma rah-vaga ja oma rahva eest. Ühendusside-metest oma rahvaga peame ammutama ka tulevikus seda jõudu, mis meid kan-nab meie tähtsas töös ja raskeis võitlu-sis.

Ja ka praegusel pidupäeval, kus ole-me oma silma eest lasknud mööda minna Eesti Õpet. Liidul läbielatud rasked ja heledad päevad, tahame endid tunda ühtekuuluvuiks oma rahvaga, kui lau-lame laulu, mis on äratanud armastuse-tundeid oma kodumaa vastu rahva aate-lisemas osas ka kõige raskemal surve-ajul, — kui laulame oma rahvahümni.

Eesti Õpetajate Liidu laekahoidjad

1917—1927 a.

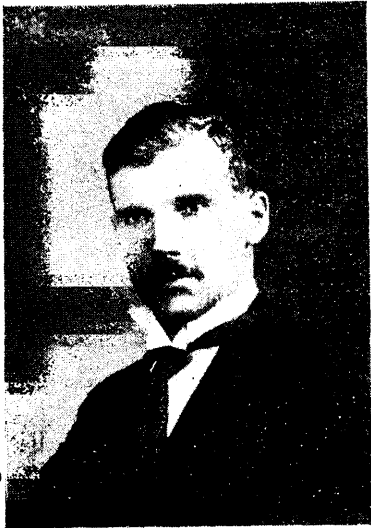
M. Reinik

Juh. liige 1917.—1920. ja 1926.—1927.
Laekahoidja 1917.—1919.

Jakob Kents

Juh. liige 1919. ja 1920., 1922.—1927.
Laekahoidja 1920., 1924.—1927.
Abilaekahoidja 1922.

Nikolai Nurmiste-Neuhaus

Juh. liige 1921., 1922. ja 1925.—1927.
Abisekr. 1926 ja 1927.
Laekahoidja 1921. ja 1922.

Hans Utso

Laekahoidja 1923. ja 1924.

Õpetajate organisatsioonid õpetajate kutsehuvide kaitsmisel.

Jaan Rummo.

I.

Kümneaastase olemasolu ja tegutsemise kestes on Eesti õpetajate organisatsioonid *kaks korda* määranud oma tegevuse sihte ja eesmärgi. Esimest korda tehti seda Eesti Kooliõpetajate Keskliidu asutamise koosolekul 14. (27.) mail 1917. a. Rakveres, teist korda — õpetajate III üleriiklikul kongressil Tallinnas, 1919. a. augustikuul. Esimene otsus nägi õpetajaskonna organisatsioonide peatülesannet Eesti koolielu edendamises, välishariduse tõstmises ja *alles kolmandal kohal õpetajate eneste kutsehuvide silmaspidamist* (Eesti Kooliõpetajate Keskliidu põhikirja § 1: „Eesti Kooliõpetajate Keskliidu eesmärk on: 1) luua demokraatlisel alusel seisvat omapärast Eesti kooli, kanda selle mõtet laiematesse kihtidesse ja võita temale pinda õiguslikuks olemiseks; 2) kaasaaidata Eesti noorsoo kasvatusel ja rahvahariduse laialilaotamisele väljaspool kooli; 3) *toetada haritud, õigusliselt ja majandusliselt kindlustatud Eesti kooliõpetajate ühiskonda*“). Teine sihtide ja ülesannete määrang nägi ette õpetajate organisatsioonide muutumist *kutseorganisatsioonideks* ja tõstis esikohale *õpetaja* enda — *ei pääsenud aga ometi mööda ka õpetaja tööalast — koolist*, ning uus määrang ei sisalda seepärast õieti mittemidagi uut, vaid muudab ainult varemalt võetud ülesannete järjekorda: a) „ühendada kõiki õpetajate organisatsioone Eestis ning juhtida õpetajaskonna liikumist, b) võidelda õpetajate vaimlise, õiguslise ja ainelise järje tõstmise ja kindlustamise eest, d) toetada õpetajaid ja nende perekondi aineliselt ja õigusliselt ning kaitsta nende huvisid igakülgsest; e) *edendada koolielu, kasvatus- ja haridustööd Eestis*“ (E. O. L. põhikirja § 1, redigeeritud III kongressi otsuste alusel).

1919. aasta üleriikliku kongressi otsusega suundub Eesti õpetajaskond oma organiseerimistöös teadlikult *kutseühingulise liikumise* teedele. Organisatsiooni

huvide keskkohaks saab *õpetaja* ja tema kutsehuvid. Nii asjaosalised kui ka kõrvalseisjad olid õigustatud ootama tähendatud otsuse alusel täielikku pöört õpetajate organisatsioonide ja tema keskkorralduse — Eesti Õpetajate Liidu — tegevuses: lahtiütlemist senistest ülesannetest ja kogu tähelepanu pöördumist ainult õpetajaile. Kas see pööre koolile ja õpetajaskonnale tähendab võitu või kaotust, selles küsimuses ei oldud niihästi õpetajaskonnas endas kui ka väljaspool sugugi ühes meeles. Tekkis kaks vastasvoolu: endise seisukorra pooldajad ja otsustava pöörde nõudjad. Esimesed püüsid seisukohal, et õpetajate organisatsiooni peatülesanne olgu hoolitsemine kooli eest — kõik muu tuleb iseendast; oli isegi hääli, mis luge- õpetajaile *alandavaks* tarvitada oma kutsehuvide kaitseks samu teid, milliseid tarvitanud seni lihttöölised — s. o. organiseerumist kutseühinguisse. Teised omaltpoolt väitsid, et lootusetu on seni võitlus kooli parema tuleviku eest, kuni kooli hing — õpetaja — on kaitsetu, õigustetu ja nälgib (ja see väide ei olnud liialdatud õpetajaskonna seisukorra suhtes ilmasõja viimastel aastatel, enamlaste ajajärgus, okkupatsiooni ajal ja iseseisvuse aja kõige varasemas jär- gus); hea Eesti kooli suudab luua ainult haritud, õiguslikult ja majanduslikult hästi kindlustatud õpetajaskond — ja selle loomiseks on vaja tugevat kutseorganisatsiooni. Ei tule keegi kindlustama ka demokraatlikus riigis õpetajate seisukorda paremini, kui selleks samme ei astu õpetajaskond ise; ei ole kellegile alanduseks ega häbiks, ka õpetajale mitte, kui ta oma töö eest nõuab vastavat tasu ja õiguslikke kindlustusi, mis talle võimaluse annavad teha seda tööd ja täita omi ülesandeid korralikult.

Et õpetajate õiguslik ja majanduslik seisukord küsimuse otsustamise silmapilgul oli tõesti võimatult raske, siis pääsis võidule teine vaatekoht — ja Eesti Õpetajate Liidust sai kutseorganisatsioon. Ühed tervitasid seda sammu

August Kuks
Abilaekahoidja 1920.

Johannes Kana
Johatuse liige 1920.—1927.
Abilaekahoidja 1922.—1927.

kui ainuõiget, teised võtsid selle vastu kartuse ja murega. Oli ka neid (kuigi õige üksikuid) õpetajaskonna liikumise tegelasi, kes sellest pöördesilmapiigust jäid uuesuunalisele liikumisele ükskõikseks ja külmaks, mõned koguni vaenuliseks. Nagu alati ja igalpool ei läinud seegi uuenduslik pööre ilma lahkarmisteta, võitlusteta ja isegi — ohvriteta. Et see murrang ei tekitanud lõhesid õpetajaskonnas, selle hoidis ära ainult see asjaolu, et uuendusenõudjad olid otsustamiseajajärgul väga suures enamuses; et seda lõhet ei tulnud ka hiljem, see on seletatav Eesti Õpetajate Liidu hilisema tegevusega — kuid sellest pikemalt allpool.

Nüüd, kümne aasta pärast, kus võimalik mõningate kokkuvõtete tegemine, tõhiksime olla uudishimulised küsimuse vastu: kummal neist, vaidlevatest pooltest, oli siiski õigus? Kas enamusel või vähemusel? Minu arvates annab sellele küsimusele niihästi Eesti kui ka teiste maade õpetajate kutseline liikumine ainult ühe vastuse, kuigi pealtnäha kahemõttelise: õigus oli mõlemail, kuid mitte kummalgi täiesti ja lõplikult. Pooled olid läinud vaidlustesse mõlemad liiga ühekülgselt — üks kooli, teine

õpetaja eest. Kuid mõlemad olid unustanud, et need kaks on lahutamatud: *ei ole kooli, kui puudub selle hing — õpetaja, ja õpetaja kaotab pinna oma jalge alt, kui ta unustab oma tööala — kooli.* Ja seepärast: viljatut tööd teeksid need, kes läheksid võitlusse kooli parema tuleviku eest ja seejuures unustaksid selle, kes on peategur selle parema tuleviku lähemale toomises tänapäevale; ja samuti kilplaselik oleks näha und õpetaja heast õiguslikust ja majanduslikust seisukorrast seal, kus seltskonnal puudub arusaamine kooli tähtsusest, kus rahvahariduse tasapind madal ja koolid halval järjel. *Kool ja õpetaja — see on lahutamatu kaksainus, millest ühe seisukorra parandamine toob tingimata ja alati paremusi ka teisele.* Õpetaja aineiline ja õiguslik seisukord ripub väga suurel määral ühiskonna kultuurilisest tasapinnast ja ühiskonna arusaamisest kooli ja hariduse tähtsusest. Mida kõrgem on kusagil riigis kultuuriline tasapind, mida kõrgemalt hinnatakse seal kooli, kui selle tasapinna tõstmise peateguri, tähtsust ja hoolitsetakse selle arenemise eest, seda paremini on seal kindlustatud ka õpetajate seisukord; ja ümberpöördukt: mida ma-

Fr. V. Mikkelsaar
Juhatuses liige 1917.—1919.

Mihkel Kampmann
Juhatuses liige 1917.—1919.

dalam on kusagil maal rahva hariduslik tasapind, seda viletsamais tingimustes vireleb sealne õpetajaskond.

See seisukord määrab kindlaks õpetajaskonna elu- ja töötingimuste erinevuse kõigi teiste palgateenijate olukor-
rast, see olukord dikteerib ka õpetajaskonna kutseühingulisele liikumisele erilise sisu ja suuna, *tunduvalt lahkumise-
neva teiste palgateenijate kutseühingulise-
lisest liikumisest.*

Ja see erinevus seisab selles, et õpetajaskonna organisatsioonid ei saa piirduda oma tegevuses ainult kitsapiiriliste puhtkutsehuviliste ülesannete lahendamise-
ga (palk, õigused, puhkeaeg, tööajapikkus jne.), nagu seda teevad töölised, ametnikud jne., vaid nad peavad oma kaitse ja hoolekande alla võtma terve oma tööala kõigis tema üksikasjus, *sest õpetajate kutsehuvid on kaitstud ainult siis, kui on kaitstud terve haridus- ja kultuuritöö huvid. Seista kooli huvide valvel tähendab kaitsta ka õpetajate huvisid.* Ja sellest järgneb, et õpetajate kutseorganisatsioonid peavad olema ühtlasi ka võitlusorganisatsioonideks kooli eest, et õpetajate organisatsioonide ülesannete hulka — nimetagu need organisatsioonid en-

did kutseorganisatsioonideks või mitte — peavad kuuluma niihästi *haridus- ja koolipoliitiliste kui ka õpetajate kitsamate kutsehuvide selgitamine ja lahendamise.* Oleneb ainult ajast ja olukor-
rast, millal ja kus üht või teist neist ülesandeist tuleb tõsta esile või millise ümber neist koondub kunagi peatähelepanu ja võitlusehoog.

Kui meie võtaksime läbivaatamisele Eesti Õpetajate Liidu tegevuse möödunud kümne aasta kestvuselt, siis näeksime, et see on kogu aeg liikunud tähendatud alustel ja piirides. Laskumata üksikasjalisse Liidu tegevusalade loetlemisse, kirjeldamisse ja klassifitseerimisse (koolipoliitiliste ja pedagoogiliste küsimuste alal on seda tehtud juba teisel ja Liidu saavutuste juure õpetajate kitsamate kutsehuvide alal mõtlen pöörduda allpool), toon oma väidete põhjendamiseks ainult järgmise paralleeli. 1917.—1920. a. oli Eesti Õpetajate Liidu peaülesandeks põhikirja järgi hoolitseda *kooliküsimuste* lahendamise eest. Ja ometi ei takistanud ei Liidu põhikiri ega ka tollaegsete Liidu tegelaste arusaamine oma ülesandeist esimestel õpetajate kongressidel (III kongressi peaaegu tervelt) ja teiste Liidu tege-

Juhan Tork
Juhatuses liige 1920.

Gustav Vilberg
Juhatuses liige 1920.

vust juhtivate organite koosolekutel muude kooliküsimuste kõrval väga palju aega ja tähelepanu pühendamast *ka õpetajate palgaküsimusele*. Õpetajate seisukord tol ajal oli otse võimatu ja juba kooli huvides oli paratamatu ja möödapääsematu mingisuguseid samme astuda selle parandamiseks. 1920. aastast peale on Eesti Õpetajate Liit uue põhikirja järgi kutseorganisatsioon, mille peatähelepanu objektiks *õpetaja*. Kui aga vaadelda Liidu tegevuse aruandeid ja kokkuvõtteid 1920. aastast peale kuni tänapäevani, siis näeme, et kogu tegevusest tol ajajärgul *kuni kaks kolmandikku on pühendatud kooliküsimuste lahendamisele ja ainult üks kolmandik õpetaja enda kitsamatele kutsehuvidele*. Oli rida üleriiklikke kongresse (V, VI ja VII) ja õpetajate päevi, rääkimata aineõpetajate kongressidest, kus õpetaja enda kitsamaid kutsehuvisid kas üldse *ei puudutatud, või riivati ainult mööda minnes*.

Mida see näitab? Kas seda, et Liidu tegevus viimase aasta jooksul on olnud täielises vastolus Liidu uue põhikirjaga?

Kas ei tundu see õpetajaskonna enamuse poolt III kongressil väljendatud soovide ja vaadete otsekohese ja sihi-

liku ignoreerimisena Liidu seniste tege-
laste poolt?

Kui Liidu uut põhikirja tõlgitseda tähtselt, ilma tähelepanemata elunõudeid, siis on see muidugi nii. Ja kui õpetaja ainukesteks kutsehuvideks pidada palka ja õigusi — s. o. „maksa palk ja pea suu“, siis on see kahtlemata nii — ja õpetajaskonnal tuleks täna veel, kus Liidu senised tegelased suuremalt osalt kõik saadaval, otsida üles kõik kirjutatud ja kirjutamata paragrahvid nende vastutusele võtmiseks. Kui aga Liidu ülesannetele läheneda eelpool toodud lähtekohtadest, kui õpetaja kutsehuvideks lugeda peale isiklikkude teenistushuvide ka koolihuvid üldse, siis saab mõistetavaks, et Liidu tegevuse sisu ja ulatus teistsugune olla ei saanudki, kuna ju kirjeldatavad seitse aastat langevad kokku meie kõige suuremate koolireformide aastatega — ajajärguga, mil töötati välja ja viidi ellu kõige esimesed ja kõige tähtsamad kooliseadused.

Ja nii on Liidu ülesannetest ja tegevuse ulatusest aru saanud ka Liidu ümber koondunud õpetajaskond, mis pärast Liidu tegevussuund ja töökava ei ole tekitanud ilmaski lahkarmamisi ja aru-

Peeter Adamson

Juhatuse liige 1920. ja 1925.—1927.

Jüri Uustalu

Juhatuse liige 1920.

saamatusi. Liidu senist tegevust ja selle ulatust on seni arvustavalt võetud ainult õige väikese grupi Liidust eemalseisvate koolitegelaste ja ühe osa poliitilise ajakirjanduse poolt. Etteheited on olnud peaaesjalikult kaht laadi. Aja-järkudel, mil Liidul on tulnud sõna võtta kooliseaduste arutamisel, on Liidule ette heidetud laskumist poliitilise võitluse pinnale, veel rohkem — teda on süüdistatud parteipoliitika ajamises. Ja et iga arvustaja end peab kohustatuks negatiivsete külgede nähtavale toomisel juhtida tähelepanu ka sellele, mis peaks arvustusala tegema selleks, et ära teenida arvustaja rahulolemist — siis on sellastel puhkudel Liidule harilikult soovitatud jääda oma „liistude“ juure, s. o. lahendama õpetajate palga, õiguste j. m. asju — ja vahest sekka tuleks tal tegemist teha ka pedagoogiliste küsimustega. Kuid kui tuli palgaseaduse arutamise ajajärk (ja neid on möödunud kümne aasta jooksul olnud tervelt neli), ja kui Liit on oma ülesannete kohaselt püüdnud esile tuua õpetajaskonna soove oma palkade asjus, siis on — imelik küll! — nendest samadest ringkondadest ette heidetud, et Liit muud ei tegevatki, kui arutavat aga õpeta-

jate palgaküsimust — kooliküsimustega ei tehtavat seal aga tegu.

II.

Mis puutub kõige sagedamini kuuldavale tulevaste etteheitesse, Liit tegevat liig palju tegemist poliitikaga, siis on sellel etteheitel kahtlemata kõige rohkem alust. Iseküsimus on, kas seda tuleb võtta plussi või miinusena Liidule, või kas Liit üldse ilma selleta oleks saanud tegutseda või mitte. Liidu tegelased ei ole kunagi salanud — aga ka mitte kahetsenud — et nende ettepanekul on Liidu kongressidel ja õpetajapäevadel vastu võetud terve rida *puhtpoliitilisi resolutsioone*, milles peituvad Eesti õpetajaskonna suurema enamuse seisukohad rahvuspoliitilises küsimuses, ja mis on Liidule olnud vankumata juhiseks kogu ta tegevuse kestvusel. Hoidudes kordumistest, ei too ma nende sisu siin, sest nad on täielikult avaldatud teisel. Ei ole neid resolutsioone julgenud mõnitada mäletavasti ka keegi muu, kui kommunistlik „Tööline“ 1918. aastal ja kommunistide häälekandja 1922. aastal E.Ö.L. 5. aastapäeva puhul.

Kas ka muu Liidu tegevus on olnud „poliitika tegemine“? Kas tohib kutseorganisatsioon teha tegemist poliitika-

Sinaida Dormidontova

Juhatus liige 1924. ja 1925.

Ed. Markus

Juhatus liige 1924/25.

ga? On huvitav, et ka vanade kultuuri-
maade õpetajate organisatsioonidel on
olnud tegemist selle küsimusega — ja
etteheidetega selle küsimuse üleskerki-
mise puhul. Toon mõned näited sellest,
kuidas on teiste maade õpetajad saa-
nud aru sellest küsimusest. Itaalia õpe-
tajad (niihästi alg- kui keskkoolidest)
asusid ühel oma kongressil (1905. a.)
järgmistele seisukohtadele:

„Vabas ühiskonnas ilmneb liiga sel-
gesti, et absoluutne apolitism on pare-
mal juhtumisel küsimuse lõpuni mõtle-
mata jätmisest tekkinud magus unistus,
sagedamini aga — täieline ükskõiksus
oma ligimese vastu. Elu on ideede ja
huvide võitlus. Seltskondlik organisat-
sioon, kes tahab loovalt osa võtta kul-
tuurilisest tööst, on sunnitud tahes või
tahtmata laskuma sotsiaalse võitluse
keerisesse. Kus on aga võitlus — seal
on ka poliitiline aktsioon. Poliitika laie-
mas mõttes ei ole midagi muud, kui elu
aktiivne ülesehitamine. Apoliitilise pro-
fessionalismi idee ei kannata kriitikat.
Probleemi õigem asetamine on aga —
mitte alaline kartus poliitika eest üldse,
vaid hoiduda end mässimast sihilikku-
desse parteilistesse loosungitesse, s. o.
parteilise neutraliteedi silmaspidamine.

— Õpetajate organisatsioon ei tarvitse
tunda muid parteide vahesid, kui kooli
(ja sellega ühtlasi ka õpetajaskonna)
sõpru, ja kooli vaenlasi. Esimeste kaas-
tööle rajab ta oma töö, teistega peab
aga võitlust.“

Õpetajate kutselise liikumise aja-
lugu, mille iga vabamate arenemisvõi-
malustega maades ulatub paljudesse
aastakümnetesse, tunneb mitmeid aja-
järke ja episoode, millistel leiad niimõ-
ningaidki sarnasjooni sündmustega ja
elamustega meie õpetajaskonna lühike-
seealise isetegevuse ajajärgust. Õppi-
des tundma kogu õpetajate kutselise
liikumise kõige vanema pioneeri, Sak-
samaa Õpetajate Liidu, arenemiskäiku,
peatud tahtmatult selle ajalooliste sünd-
muste juures 1848.—50. aastail, kuna
neil on üllatav sarnasus aastatega 1920.
—24. meil (mäletavasti olid neil aas-
tail meil arutamisel ja vastuvõtmisel
kõik tähsamad kooliseadused, milliste
arutamisest võttis osa ka organiseeri-
tud õpetajaskond; need on ühtlasi aas-
tad, mil Eesti Õpetajate Liidul tuli
vastu võtta kõige ägedamaid süüdistusi
avaliku arvamise poolt „poliitikatege-
mises“).

Jüri Välbe
Juhatuse liige 1924/25.

Otto Joh. Kiesel
Juhatuse liige 1925.—1927.

Peatuksin mõnesõnalise kirjeldusega selle huvitava ajajärgu juures — seda enam, et selle ajajärgu sündmused on leidnud meilgi vastukaja juba meie kooli „eelajaloolises“ ajajärgus — nimelt möödunud aastasaja teisel poolel, Zimse ja Jakobsoni kaudu (võrdl. prof. P. Põllu kirjutis „Jooni õpetajate ühinemispüüete ajaloo“ „Kasv.“ käesolevas numbris ja A. Jürgensteini „Mällestused I“.).

1848. aastal tegid Saksamaa õpetajad esimest korda katset ülesaksamaalise õpetajate organisatsiooni loomiseks (kohalikud õpetajate organisatsioonid tegutsesid Saksamaal juba kaugelt varem, nii Grobzigis 1786. a., Hamburgis 1805. a., Lübekis 1809. a., Berliinis 1813. a. jne.). Ettevõtte õhutajaks ja hingeks oli tuntud Diesterveg. Samal aastal seadsid õpetajd oma kongressidel üles põhimõtted, millistele taheti rajada uus Saksa kool. Need põhimõtted olid kokkuvõttes järgmised:

1) Kool tuleb vabastada kiriku ja vaimulikkude hoolekande alt.

2) Tulevad kõrvaldada igasugused takistused koolide avamisel.

3) Haridus olgu maksuta ja kättesaadav kõigile.

4) Koolikorraldus tuleb läbi viia *ühthuskooli* põhimõttel.

5) Tuleb kaotada õpetuse konfessionaalne iseloom.

6) Õppekavad tulevad täiendada praktiliste ainetega (seadusetundmine, käsitöö, aiatöö jne.).

7) Tulevad ümber korraldada õpetajateseminarid.

8) Õpetajad saagu väärilist töötasu.

9) Õpetajad vabastatagu kiriklikkude ülesannete täitmisest.

10) Õpetajate esindajaile võimaldatagu osavõtt kooli juhtivate organite tööst.

Nende nõudmiste ülesseadmine kutsumus esile suure vaidluste tormi selleaegses avalikus arvamises. Vanameelses ringkonnad, eriti aga vaimulikud, korraldasid ägeda kihutustöö suu ja sulega õpetajaskonna ja ta nõudmiste vastu.

Võitluses õpetajate vastu ja vaenu ning viha külvamises kooli ja rahva vahel ei valinud eriti vaimulikud mingisuguseid abinõusid. Õpetajate soovi — kool iseseisvaks teha, välja viia kiriklikkude tülide ja vaidluste piirkonnast — tõlgitsesid nad rahvale nii, nagu tahaksid õpetajad usku ja selle õpetamist

M. Koch

Juhatusel liige 1925.—1927.

Villem Uustalu

Juhatusel liige 1925/26.

koolist üldse välja ajada. Diesterveg teab tõendada, et mõned katoliku vaimulikud *sundinud kooliõpilasi* alla kirjutama protestidele kooli ja kiriku lahutamise vastu, ja neid proteste tarvitatud ilma südametunnistuse piinata võitluses vihatud õpetajaskonna vastu. Õpetajaid kujutati kui rahva, riigi ja usu vaenlasi, kelle taltsutamiseks tuleb võtta käsile armutumad abinõud. Nende abinõude tarvitamisele võtmiseks avanesidki varssi võimalused. Reaktsiooni laine, mis levis pärast 1848. a. sündmusi, halvas kõigepealt õpetajate organisatsioonide töö. Koolivalitsustele tehti ülesandeks valvata igat sammu õpetajate, eriti aga õpetajate organisatsioonide tegevuses. Osavõtmine kongressidest keelati ära. Ära keelati isegi õpetajate osavõtt igasuguste kultuuriliste seltside tööst; õpetajad, kes lugesid progressiivseid ajalehti või pidasid tutvust edumeelsete seltskonnategelastega, lasti ametist lahti. Palka makseti riigikassast ainult neile õpetajaile, keda peeti poliitiliselt ustavaiks. Königsbergi maapäeval arutati 1850. a. õige tõsiselt küsimust, kas ei tuleks sulgeda õpetajateseminarid, ja õpetajaiks võtta väeteenistusest vabanenud allohvitsere;

samal koosolekul leiti, et küllalt olevat, kui koolis õpetataks ainult lugemist, kirjutamist, arvamist ja igapäev veel usuõpetust.

Kuna rahvahariduslik tasapind tol ajal oli veel madal, arusaamine rahvahulkades koolist ja selle ülesandeist veel täiesti puudulik, siis leidis vaimulikkude kihutustöö rahvahulkades kooli ja õpetajaskonna vastu õige vastuvõtliku pinna. Selle paraliseerimiseks oli õpetajate organisatsioonide jõud siis veel liiaks nõrk. Õpetajad tehti loiuks ja araks ühiste ettevõtete vastu; üldise liidu töö, samuti kohalikke organisatsioonide tegevus, vaibus veel mõneks aastaks.

Saksa Õpetajate Liit omal kongressil Nürnbergis 1849. aastal otsustas õpetajaskonnale esitatud süüdistuse puhul pöörduda kogu Saksa rahva poole pikema avaliku seletusega. Toome sellest huvitavast dokumendist mõned iseloomulikud kohad:

„Oli ja on palju inimesi, kes oleksid tahtnud näha õpetajaskonda kõrval seisvana suurest rahvuslikust tõusust 1848. a. Need inimesed ei häbene salaja ja valjusti unistamast sellest, et õpetaja, nagu nemad, jätkaks kaasaela-

Nikolai Kann

Juhatuses liige 1926/27.

J. Meerits

Juhatuses liige 1926/27.

mise rahva huvidele ja muredele ning oleksid ükskõiksed ja tegevusetu. Kuid katsugu nad eitada seda selget ja käegakatsutavat tõsiasja, et õpetaja, kelle kasvatuslik tegevus on fundamendiks terve Saksa rahva vaimlisele iseolemisele, peab olema tegevaks ja loovaks Saksa kodanikuks nimelt oma kõrge kohuse täitmisel. *Ainult see, kes oma hinges on läbi elanud rahva hinge sügavamad liikumised, on võimas vaimustusega töötama noorte võsude arendamisel, kes tulevikus meie rahva kandjad.* Paljud tahaksid, et õpetaja mitte ainult kõrvale ei hoiaks poliitilisest elust, vaid ka ära ütleks arutamast oma huvide ja tarvete üle, lahti ütleks mõtetest temale kalli kooli paremale järjele seadmisest paremate soovide kohaselt.

Nendele meeldiks rohkem, kui õpetaja alandlikult ja nürimeelselt ootaks, kuni uuendused antakse ilma tema enese kaasabitada koolile ülevalt poolt.

Kuid just siin käsib õpetajaskonna pühim kutseline kohus *mitte oodata*. Kutse nõuab õpetajalt, kui kõige kompetentsemalt tegelasilt omal alal, et õpetajad ühineksid, et üheskoos toetada ja värskendada üksteist, et ühisel jõul arutataks oma tarbeid ja neid kooli

suuri puudusi, mis meie rahva õnnetuseks veel püsivad.

Nimelt *selle* püüdega, aga mitte poliitilise võimu ahnitsemiseks ja enesest üleolemisega, on õpetajad loonud õpetajate organisatsioonid ja ühinenud üheks suureks õpetajate liiduks.

Saa meist aru, Saksa rahvas! Mitte ainult tarve parema majandusliku seisukorra järele, ilma milleta, muide, mõtetu inimese sisemine tasakaal, — vaid palav igatsus kasvatada paremini Sinu poegi põleb võitmatult rahvakooli õpetajate südameis.—Kaitse oma õpetajaid vale süüdistuste ja alatu laimu vastu ja toeta neid; õpetajad on sunnitud seda paluma õiguse nimel. Seda, mis rahvas teeb oma õpetajaile, selle sõna kõige sügavamalt mõttes — seda teeb ta enesele, oma hingele.“

Kuid see ei olnud õpetajaskonna kutselise liikumise lõplik väljasuremine, vaid ajutine kadu letargiasse. Vabamate aegade tülles läbib uus vaimustuse puhang õpetajaskonna ja 1871. a. 28. detsembrist peale asub Saksa õpetajaskonna etteotsa uuesti „Allgemeiner Deutscher Lehrerverein“ ja nüüd juba püsivalt. Uutes oludes on suhtumine õpetajaskonna liikumisse

Jaan Ruus

Juhatuses liige 1926/27.

väljastki sootuks teistsugune. 1871. a. õpetajate kongressil tervitab isegi „raudne kantsler“ Bismark õpetajaid kui „ustavaid võitlusseltsimehi“. Ja siit peale algab Saksa Õpet. Liidu sisemise ja välise mõju kasvamine, organisatsiooni tugevnemine ja mõju piirkonna laienemine. Ja meieaja õpetajate kutsele liikumise tegelased tunnevad seda organisatsiooni kui parimat tunnismärki sellest, mida võib õpetajaskond kooli ja enda huvides suurt korda saata siis, kui teda ühendab üksmeel, vastastikune arusaamine üksteisest, — suur idealism ja sisemine distsipliin.

Aga mitte ainult Saksa õpetajate liikumine ei ole meile õpetlik oma sihtidelt ja tegevuselt. Oleme õnnetud küll sellest, et oleme jäänud hiljaks oma tööga, kuid õnnelikud ometi, et meil ei tarvitse otsida uut Ameerikat ega teha katseid: õpetajaskonna liikumisel on juba tunnustusväärne minevik, oma ajalugu väljakujunenud traditsioonidega ja võitlusmeetoditega. Sama, mida võisime tähele panna Itaalias ja Saksamaal, näeme korduvat igal pool mujalgi, kus õpetajaskond sai omale võimaluse isetegevuseks varem meist. Ja neile, kes kahtlevalt või isegi vaenuga on

suhtunud meie õpetajate organisatsioonide tegevusse, paistab, võib-olla, õudusena „poliitikategemine“ sellases ulatuses ja meetoditega, nagu neid näeme tarvitusel olevat Inglise, Ameerika, Belgia j. t. maade õpetajate organisatsioonides. Võtame, näit., kas või teise võimsaima õpetajate organisatsiooni maailmas, „National Union of Teachers“ Inglismaal (asut. 1870. a.), kelle arvamist ja nõu kuulamata ei otsustata ühtki suuremaulatuslikku kooliküsimust Inglismaal, kes parlamendivalimistel oma summadest subsideerib neid poliitilisi parteisid, kes seavad üles National Unioni poolt soovitatud kandidaate (esinevad enamasti liberaalide ja tööerakonna kandidaatide hulgas; (1913. a., näit., andis seks otstarbeks 11.268 naelsterlingit); kes kooli poliitiliste küsimuste käsitlemisel, miitingute korraldamises võistleb treedunioonide ja poliitiliste parteidega ja tarbekorral korraldab isegi õpetajate streike (näit. Herfordshiri maakonnas 1913. a., kus streikis väikese palga pärast 223 õpetajat, kellele National Union lubas kindlustada koha kaotamise puhul palga oma summadest viieks aastaks, määrates seks otstarbeks aastas 20.000 naelsterlingit). Või kuidas võetaks meil sarnast nähtust, millist võisid jälgida Brüsseli kodanikud 16. nov. 1924. a., kus kogu Belgia alg- ja keskkoolide õpetajad sulgesid koolideuksed ja esinesid Brüsseli tänavail protest demonstratsiooniga madalate palganormide vastu, kandes sarnaseid loosungeid, nagu: „Meie nõuame õiglust!“ — „Viletsa töötasu pakkumine õpetajaile on kooli moraalne haavamine!“ — „Õpetajate halvad elutingimused muudavad halvaks ka kooli!“ — „Meie isamaa loob häid kasarmuid, kuid halbu koolimaju!“ jne. (demonstratsioon korraldati ühine kolme — erapoolete, kristlike ja sotsialistlike — õpetajate organisatsiooni poolt).

Ma ei tahtnud nende näidete toomisega öelda, et meie kõike seda kopeerima peame; iga maa õpetajad korraldavad oma organisatsioonide töö oma olude ja oma temperamendi kohaselt, ja mis ühel pool võimalik ja läbiviidav, ei ole seda mitte igal pool. Ma tahtsin ainult

näidata, et vanades demokraatia maa-des kellelegi ei tule meele pahaks panna õpetajale seda, kui nad tarvitavad õigusi ja võitlusviise, mis lubatud igale kodanikule.

Kui tõlgitseda mõistet — poliitiline võitlus—sellaselt, nagu tegid seda Itaalia, Saksa j. t. õpetajad, siis on etteheidet, et Eesti Õpetajate Liit ajab poliitikat, kahtlemata põhjendatud, sest siis on iga Liidu samm olnud poliitiline aktsioon—olgu see astunud kooli, pedagoogiliste või palgaküsimuse lahendamisel. Teiste sõnadega — Liit oleks saanud ilma poliitikata läbi ainult siis, kui ta üldse mittemidagi ei oleks teinud või kui teda üldse ei oleks olnudki.

Mis puutub aga etteheite sellesse ossa, nagu oleks Liit ajanud kunagi parteipoliitikat, siis pean mina — ja arvan, et seda teeb ka iga teine õpetaja, kel on tulnud töötada õpetajate organisatsioonides — kõige kategoorilisemalt tagasi tõrjuma selle etteheite. Eesti Õpetajate Liidu juhatuses on kogu möödunud kümne aasta jooksul olnud ja on praegu õpetajaid pea eranditult kõikidest poliitilistest rühmitustest. Liidu juhatuse valimistel on 1921. a. 31. märtsist peale maksnud kõrvalekaldamatult Liidu asemikkudekorgi poolt maksmapandud põhimõte: „Ilmavaade ja poliitiline meelusus ei tohi Õpetajate Liidu juhatuse liikmete, kui ka üldse liidu ja õpetajate organisatsioonide tegelaste valimistel mõõduandev olla.“ — Mul on õnn olnud kõik möödunud kümme aastat õpetajate organisatsioonide tööst osa võtta, viimased seitse aastat aga vahenditult seotud olla iga E.Õ.L. juhatuse poolt astunud sammuga, iga tema poolt korraldatud koosolekuga, — kuid mulle ei ole teada ühtki juhtumist, kus Liidu juhatus midagi oleks otsustanud või teinud parteipoliitiliselt lähtekohtadelt või huvides; ei tea ka ühtki juhtumist, kus Liidu juhatuses, nii kirju kui ta oma liikmete parteilistelt vaadetelt alati on olnud, oleks kunagi ette tulnud arusaamatusi või vahejuhtumisi parteipoliitilisel pinnal.

On aga küllalt olnud juhtumisi, kus õpetajad-rahvasaadikud, kes mõne tunni eest seadusandlikus asutises pidasid isekeskis kõige ägedamat võitlust, hiljem

Liidu juhatuse laua taga arutasid kooli ja õpetajaskonna huviküsimusi kõige sõbralikumaa meeleolus ja täielises üksmeeles.

Ja iga vähegi erapooletu vaatleja või asjasse heatahtlikult suhtuja võib kõhklemata tunnustada sedasama ka õpetajaskonna rõhuva enamuse kohta.

Võtku keegi endale ülesandeks pääseda meie õpetajaskonna poliitilise meeluse ja erinevuste jälgile mõne õpetajate kongressi või päeva kaudu — ta on sunnitud pettuma oma kavatsuste täidmineku lootustest, sest *sealt ei leia ta poliitikuid, vaid ainult õpetajaid.* Meie praeguseaja õpetaja tõekspidamisest ei luba talle talitada teisiti, ta tunneb end olevat kohustatud kooli küsimuste lahendamisele asumisel jätma ukse taha oma parteipoliitilisest tolmust kaetud kingad.

Mulle näib, et see poliitiline tolerantsus õpetajaskonna üksikute liikmete vahel ja ka Liidu tegevuses ongi olnud peateguriks selle nähtuse ilmne misel, et Eesti Õpetajate Liit on algusest peale püsinud kõigi meie õpetajate keskkorraldusena, ühendades kõiki õpetajaid, vaatamata poliitilisele meelusele, rahvusele või kooliastmele. Jälgi des teiste maade õpetajate kutselist liikumist, ei ole mulle silma puutunud ainultki analoogilist juhtumist. Igal pool, ka meie lähemate naabrite juures, kellel õpetajaskonna liikumise iga sama pikk kui meil, näeme õpetajaskonda killunenult väga mitmesugustesse rühmitustesse, küll poliitilise meeluse, küll kooliastmete järgi. Ka meil on seesugust killunemist õhutatud peaaesjalikult väljaspool õpetajaskonda seisvate isikute — aga ka mõne üksiku õpetaja — poolt, küll Liidu tegevuse diskvalifitseerimise, küll üksikute Liidu tegelaste diskrediteerimise ja nende peale ajakirjanduslike tormijooksude korraldamise teel. Õpetajaskonna on kõik see — vähemalt seni — jätnud täiesti külmaks. Kas on see auks õpetajaskonnale ja häbiks tormijooksjaile — või ümberpöördukt? Arvan, et on nii ühele kui teisele kasulik, kui jätame vastuse andmise sellele küsimusele Liidu tegevuse 20. aastapäevaks.

III.

„*Prima la scuola, poi il maestro*“ — enne kooli, siis õpetaja — deklareerisid Itaalia õpetajad oma kongressil Florentsis, 1913. a., võttes selle juhtmõtte oma organisatsioonide töö lähtekohaks. Eesti Õpetajate Liidu ja temasse kuuluvate organisatsioonide tegevuse kokkuvõtted möödunud kümne aasta kestes tõendavad, et meilgi kogu organiseeritud õpetajaskonna tegevus on vankumatult liikunud samade tähiste sihis. „*Fatta l'Italia, bisogna fare gli italiani*“ — Itaalia on loodud, loogem itallasi — selle hüüdsõna all asutasid Itaalia õpetajad oma rahvusliku kooli ülesehitamise tööks 1901. a. „L'Unione Nazionale delle maestri dei maestri italiani“ (Itaalia Rahvusliku Õpetajate ja Õpetajannade Liidu). „*Riik on loodud, loogem kodanikke!*“ kutsus üles Eesti õpetajaskonda Eesti Õpetajate Liidu häälkandja „Kasvatuse“ kõige esimene number 1919. aastal. Õpetajad, eriti rahvakoolide õpetajad, on alati olnud ja on parandamatud idealistid, kellele oma isiklikud õiguse ja majandusliku heaolu küsimused kerkivad alles siis, kui tüni kõht hakkab röövima töötahtmist ja tööjõudu. Sellest siis ka nende organisatsioonide ülesannete ja juhtmõtete täielik erinevus teiste palgateenijate kutseorganisatsioonide omast, sellest siis lähtekoht: *prima la scuola, poi il maestro*. Ei saa tõendada, et seda õpetajaskonna idealismi kusagilgi oleks osatud erilisel hinnata.

„*Meie räägime palju õppekavadest ja raamatuid, oleme isearvamisel kirikuja ühtluskooli küsimuses — aga üks on kindel: kõik oleneb ometigi meestest ja naistest, kes koolides töötavad. Kuid meie saavutame rahvakasvatuses väikesi resultaate seni, kui õpetajad ikka veel jäävad tööga ülekoormatud ja halvasti tasutud riigiteenijate kihiks, kes meile on kinkinud aastakümneid tunnustamata tööd, ja seejuures tunnevad, et keegi ei hooli neist, ega ole nende töö eest tänulik. Minu arusaamise järgi on õpetaja elukutse kõige kõrgem isamaateenistus, ja meie toimime targu, kui neile nende töö tasume vastavalt*“, lausus Inglise haridusminister Trevelyan ühel avalikul kõnekoosolekul 1924.

aastal Newcastle's. Kui sarnane arusaamine õpetajate tööst valitseb Inglise valitsusringkondades, siis on ka täiesti mõisteta see asjaolu, kuidas sealne „National Union of Teachers“ on suutnud õpetajaile kätte võita sarnase õigusliku ja majandusliku järje, mis teiste maadega võrreldes otse kuninglik. *Meie õpetajate suhtes kõnelatakse valijate ja maksumaksjate kuuldades valitsevate ringkondade tegelaste poolt küll sootuks teist keelt...*

Kuid mitte ainult meil, vaid mitmel pool mujalgi ollakse veel kaugel sellest arusaamisest õpetaja töö suurusest, millisest kõnelevad Inglise haridusministri sõnad. Ja seepärast on nii mullal kui ka meil tulnud õpetajate organisatsioonidel pidada pikka ja rasket võitlust selle arusaamise koitmiseks seltskonnas ja valitsevais ringkondades, et rahva tulevikulootuse — kasvava noorsoo — õpetajaiks ja kasvatajaiks ei kõlba kibeda puudusega heitlevad, ülemäärasest tööst tulpinud, õigustelt piiratud ja mahasurutud, teo- ja tahtvõimetus ning selgrootud ametnikukesed, vaid elujõudu ja -julgest, tahteküllust ja teguvõimsust, neid vaba rahva väärrikaile järeltulijaile nii hädatarvilikke omadusi, suudavad sisendada noorsoosse ainult need, kelle oma elujõudu ja -julgest ei halva igapäevased äraelamismured, kelle tööd hinnatakse ja tunnustatakse, ja kes saab anduda oma ülesannete täitmisele kogu oma parema tahtmise, hinge ja entusiasmiga, rippumatult ülemuste ja ülemusekete omavolist ja tujudest.

Seepärast on õpetajate organisatsioonidel puht koolisse puutuvate küsimuste kõrval täita teine, samuti tähtis ja samaväärne ülesanne: *abiks olla õpetajale tõusmisel omaaja kasvatuse õpetuslikkude ideaalide teostamisvõimete kõrgusele, aidata luua ja kindlustada õpetajaile soodsaid väliseid olukordi (töötasu, õiguslik seisukord) produktiivseks andumiseks oma ülesannete täitmisele, ja olla õpetajale heaks ja usaldatavaks sõbraks, nõuandjaks ja aitajaks niihästi igapäevase töö juures kui ka igal eluraskuse silmapilgul*. Hea ja ajanõuete kohase kooli luua ja seda kanda suudab ainult teguvõimas, avara silmaringiga ja leivamurede vas-

tu kindlustatud õpetajaskond, haridustöö asendamatu tegur, kooli hing.

Peaa tähendama vahemärkusena, et õpetajate kitsamate kutsehuvide lahendamise *ebasüüdsaks* pidamist õpetajate eneste organisatsioonide kaudu ei ole ette tulnud mitte ainult meie õpetajaskonnas, millest kõnelesin, vaid sarnasel vaatekohal on olnud alul ka mitmel pool mujal. Kuid tegelik elu on igal pool *sundinud* kõrvale jätma selle valehäbi ja ülemääraselt optimistliku lootuse, et „seda kõik peab teile pealegi antama.“ Nii ignoreerisid paljud Ameerika õpetajate organisatsioonid oma tegevuses kaua aega palga ja õiguste küsimusi täiesti. Veel 1909. aastal võis „Western Journal of Education“ ist, ühest loetavamast õpetajate ajakirjast, leida järgmisi väljendusi:

„Soovitav on, et õpetajate palga-, pensioni- ja õigusliku olukorra parandamise küsimusi ei tõstaks esile mitte õpetajad ise, vaid jätaksid selle haritud linnakodanikkude teha. Õpetajad ise ja eriti nende organisatsioonid peavad seisma oma *kutse kõrgemate ideaalide valvel*, pühendama oma jõu peaaesjalikult pedagoogiliste probleemide lahendamisele. *Õpetajaile kuulugu juhtiv osa pedagoogilise mõtte arendamisel, lastevanemaile aga samasugune osa õpetajate olukorra parandamisel*“.

Ka Ameerika õpetajate keskkorraldus „American National Teachers Association“ (asutatud 1857. a.) ei teinud kuni 1903. aastani õpetajate majandusliku ja õigusliku olukorraga üldse mingisugust tegemist. Kuid 1903. aastast peale, kus selgus, et kiire tööstuse tõusu ja elukalliduse kasvamisega õpetajate olukord muutus väljapääsmatult raskeks, ja selle parandamiseks ei astunud samme kusagilt poolt, oldi sunnitud võtma niihästi keskkohas kui ka kohtadel see küsimus tõsiselt õpetajate organisatsioonide töökavva. Õpetajate õiglase töötasu küsimus sai organisatsioonide nõudmiste keskkohaks ja nõudmised viidi läbi enamasti igalpool eht ameerikaliku organiseerimisoskuse ja propageerimisosavusega. Missuguseid hüüdsõnu tarvitatakse seal oma palganõudmiste põhjenduseks, seda näitavad mõned väljavõtted „American National

Teachers Association“i 1926. aasta bulletinist:

„Mitte õpetaja, vaid lapse heakäik on seotud esimeses joones õpetaja palgaga. See lause tõestub, kui alandame õpetajate palku, tõstame neid või lõpetame palgamaksmise üldse.“

„Kui õpetajaskonna liige avaldab nõudmise, mis puudutab palku, siis on ta seljataga kas vähe, keskmiselt või hästiarenenud lapsed. Tõsiasiad räägivad liiga selgesti, et riigid, kes püüdid minevikus kokku hoida õpetajate palkades, lõikavad tänapäev harimatust ja kasvatamatust; tõsiasiad näitavad, et palgad, mis riik maksab oma õpetajaile, määravad nende koolide headuse ja õpetajate tubliduse.“

„Ehk küll armastus oma kutse vastu on üks juhtivamaid mõjureid paremate õpetajate elus, ometi ei või seltskond end täielikult usaldada misjonäärliku vaimustuse hoole. Ei saa mööda asjaoludest, mis toob endaga kaasa majanduslik rippumatus. Liiga palju on loota, et ande ja võimistega inimesed ohverdavad end kutsele, mis töötab alalist rahalist kitsikust ja kibedat vanaiga.“

„Õpetajate palganormistik määrab kooli võimalused heade õpetajate saamiseks. — *On harilik nähtus, et hinnast on tingitud kaup, olgu see õpetamine või kartulid*. Hea kauba eest peame maksma ikka hea hinna.“

„Õpetajate palk määrab kaudselt lapse vaate elule. — Õpetaja, kellel on elutingimused sellased, mis talle lubavad mõnusa korteri (kus õhtud ei möödu mineva-aastaseid riideid ümber tehes ja lappides, pesu pestes, haigeid perekonnaliikmeid ravitsedes, kel puudub arstiabi, või suurendades kehva palka järeleaitamise tundidega), toob klassi jõudu, vaimustust, endast lugupidamist ja algatusvõimet. Ta toob õpilasi elule lähemale. — *Elatispiir on tingitud palgakadest, mille saavad kaaskodanikud. Kas võib ühiskond loota elu õieti tõlgitsemist lastele õpetajalt, kelle elamistingimused on allpool enamiku kultuurinimeste elamistingimusi ühiskonnas?*“

Ka Saksa õpetajate organisatsioonid ei teinud alul kuigi palju tegemist õpetajate kitsamate kutsehuvidega. Veel praegugi püsib „Deutscher Lehrerverein“i põhikirjas ainuma tegevus-

eesmärgina: „rahvahariduse arendamine rahvakooli seisukorra tõstmise teel“. Kuid lehitsedes „Deutscher Lehrerverein“i aastaraamatuid viimaseist aastakümneist, näeme ometi, et kogu viimaste aastakümnete jooksul on Saksa õpetajate organisatsioonid just peatähelepanu pööranud õpetajate majandusliku ja õigusliku olukorra parandamiseks astunud sammudele.

Meie vennasrahva — Soome — õpetajate organisatsiooni—„Suomen Opettajayhdistys“e (pidas 1923. aastal 30. aastast juubelit, asutatud 1893. aastal), tegevuseesmärgiks oli kuni 1919. aastani „edendada head kristlikku vaimu Soome õpetajaskonnas; tegutseda õpetajaskonna nii üld- kui ka kutsehariduse tõstmiseks“; jne., ja 1919. aastast: „töötada Soome rahvakooli ja rahvahariduse tõstmiseks, hea ühisvaimu edendamiseks õpetajaskonnas ja õpetajate olukorra parandamiseks üldse“ — nii siis õpetajate kitsamad huvid viimasel kohal. Tegevus ise aga viimase seitsme aasta jooksul, kus oli arutamisel Soome rahvakoolide ülalpidamise seadus, on arenenud vahetpidamata palgavõitluse tähe all. Ja selle võitluse jälgimisel „Opettajain Lehti“ veergude ja Ühingu aastaraamatute (vuosikertomus) kaudu ilmneb huvitav asjaolu: meie muidu nii tagasihoidlikult külma-verelised ja tasakaalukad ametivennad põhjapool Soome lahte on oma palgavõitluses esinenud kaugelt ägedamalt ja temperamendikamalt, kui meie siin, lõuna pool. Küsimuse otsustamise pikale-venimisest ja ootamisest tulpinud õpetajaskonnast tulid ettepanekud isegi sellasteks mõjuavaldusviiside tarvitusele võtmiseks, nagu õpetajaskonna huvidele vastutöötava ajakirjanduse boikoteerimine, demonstratiivne laste jõulupuude ärajätmine jne.

Võimatu on nii loetella kõiki neid vahendeid, mida tarvitavad õpetajate organisatsioonid õpetajate kutsehuvide kaitsmisel. Nende valik ja tarvitamisviisid olenevad kohalikust poliitilisest ja majanduslikust olukorrast, organisatsioonide majanduslikust jõukusest, liikmete ühistundest, distsipliinist, temperamendist jne. Pea igal pool katsuvad organisatsioonid oma seisukohtade läbiviimiseks sobitada kontakti seadus-

andlikkude- ja valitsusasutistega, püüdes nendesse viia omi esindajaid; esinetakse märgu- ja seletuskirjadega jne. Seltskonna arusaamise tõstmiseks kooli ja õpetaja ülesandeist korraldatakse rahvakoosolekuid, luuakse erilised „pressebürood“ organis. juhatuste juure ajakirjanduse informeerimiseks ja koolisõbraliku meeoleolu loomiseks (neid mõlemaid vahendeid tarvitavad eriti hoolega ja järjekindlalt Ameerika ja Inglismaa õpetajate organisatsioonid, kes ei esine ühegi uuendusnõudmisega enne, kui selle eel on käinud põhjalik, igakülgsest läbimõeldud ja kavakindel selgitus- ja kihutustöö avaliku arvamise oma poole võitmiseks rahvakoosolekute, ajakirjanduse, brošüüride j. m. kaudu). Suurematel ja jõukamatel organisatsioonidel on mitmel pool organisatsiooni palgal olevatest juristidest koosnevad juriidilised nõuande bürood, kelle ülesandeks kõigi organisatsiooni poolt esitatavate nõudmiste ja esitiste läbivaatamine juriidilisest küljest ja juriidilise nõu ja abi andmine organisatsiooni liikmetele. Organiseeritakse toetuskapitale ja kassasid abiandmiseks tööta oleku, haiguse, õnnetuste j. m. puhkudeks — jne., jne.

IV.

Kuigi meie õpetajaskonna kutselise tegevuse ajajärk on olnud liiaks lühike, ei tarvitse ometi alahinnata meie organisatsioonide vältimatut suurt mõju õpetaja tõusmisel endisest unustusse jäetud, abitumast, kohmetust ja arglikust külakoolimeistri olukorrast vaba ja iseseisva rahva teadliku noorsooakasvataja aukohale.

1917. aastani oli õpetaja olnud ametlikult kõike muud, kuid mitte oma rahva teenistuses. Praegu ainuõigeaks tunnustatud kooli otsene ülesanne — olla oma rahvas peituvate jõudude kõigekülgseks ja harmooniliseks väljaarendajaks kasulikuks ühiskondlikuks kultuuritööks ja oma rahva heaks käekäiguks — oli kõrvaliseks, sagedasti isegi ebasallitavaks asjaks endiseaja koolis: kooli peaülesannet nähti abiks olemises kirikule selle sihtide taotlemisel, millele seltsis hiljem veel teine—olla teetasandajaks meie rahva ühtesulamisel „ühise,

suure ja jagamatu“ Venemaaga. Kooli õigele ja otsesele ülesandele võis tolleaegne õpetaja anduda alles siis, kui olid täidetud kiriku ja riigi nõudmised. Vaevalt suutiski selleaegne õpetajate enamus tõusta meieaja kooli nõuete ja ülesannete kõrgusele, kuna nende ettevalmistuski oli kohandatud peaaesjalikult teiste ülesannete täitmiseks. Tõelise rahvajahi ja noorsoo kasvataja ülesannete mõistmisele ja nende täitmisele võis ja julges asuda ainult vähemik, kellel oli selleks erilisi eeldusi — vaimustust ja idealismi, kindlat tahtejõudu ja iseloomu töötada kõigi takistuste kiuste, oskust ja annet, laiem silmaring ja soodsam üldhariduslik ettevalmistus. — Maailmasõja tulek tegi seisukorra veel kurvemaks, kuna koolidest lahkusid vilunumad õppejõud, maad andes juhuslikele asetäitejõududele, kellest suur osa varemalt üldse ei olnud tegemist teinud kooliga. Õpetajate majanduslik seisukord, mis varemaltki äratas kõike muud, kuid mitte kadedus, muutus 1917. aastaks otse võimatuks, kuna plgamaksvad asutised kas evakueerunud või kohalejäänud kassad tühjad.

Ja nii tuli Eesti õpetajaskonnal alata oma kooli ülesehitamist, Eesti kooli loomist: puuduliku ettevalmistusega töötamiseks uutest oludes, harvaks jäänud ja segipaisatud ridadega, lagunevate ja rüüstatud koolimajadega ja — tühja kõhuga. Ainukeseks põhivaraks oli kaasa võtta — lootused kauaaegsete unistuste täideminekuks, ülekeevat vaimustust, head tahtmist ja — palju julgust.

Ja kui õpetajaskond kõigi nende määratute raskuste kiuste on osutunud võitjaks, kui Eesti kool ei ole enam kauge unistus, vaid realiteet, siis ei ole selle kõige juures kaugeltki viimase tähtsusega teguriks õpetajate organisatsioonid. Mis üksikuile käis ülejõu, see tundus olevat võidetav ühisel, organiseeritud jõul. Tõusis kõigile käega katsutav tarve, otse möödapääsematu vajadus ühinemiseks ja organiseerumiseks. Ja otse spontaanselt tähtsavad õpetajate organisatsioonid kogu maal. Vaibuvad küll omas tegevuses lühikeseks hetkeks okupatsiooni ajal, kuid ärkavad uuesti selle möödumisel ja juba paari-kolme

aastaga on kogu maa kaetud tiheda õpetajate ühingute võrguga; ühinedes üleriiklikuks liiduks, moodustasid õpetajad lühikeses aja kestes kooli teenistuseks valmisoleva kolmetuhandeliikmelise haridustegelaste organiseeritud väe.

Mida suudeti korda saata ühisel jõul kooli ülesehitamise töös möödunud kümne aasta jooksul, sellest on kõneldud pikemalt teisel (E. Martinson „Eesti Õpetajate Liit Eesti kooli loomisel“).

Tõmbaksime veel mõned äärjooned õpetajate organisatsioonide tegevuse selles osas, mis puudutab õpetajat enast.

Õpetajate organisatsioonid on kõigepealt aidanud õpetajal tõusta endisest eeskirjadega ja kooliseintega piiratud käskudetäitjast ametnikust loovaks *teguriks ja teadlikuks kaastööliseks kooli ülesehitamise töös*. Õpetaja püüdmissesse ja hoolesse, aga ka enesetundesse ja töörõõmusse, ei saanud jääda mõjuta see teadmine, et ta ise oma kongresside ja muude koosolekute kaudu on osa võtnud igast sammust Eesti kooli rajamisel. Teadmine, et ta nüüdsest peale ei ole enam pime tööriist mõne kõrgema võimu käsutuses, vaid oma ülesandeist ja töösitidest teadlik ja loov tegur, kes tohib ja peab oma töösse paigutama oma isiklikku loomirõõmu ja algatusvõimet, on seega kaastege lane ja kaasvastutaja suure töö kordasaatmisel, ihaldatava eesmärgi saavutamisel, — see pidi lisama õpetaja püüdmissesse, saada selle suure ülesande vääriliseks, uut jõudu ja julgust.

See pidi kahtlemata julgustavalt ja ergutavalt tõstma ka ta enesetunnet, elujulgust ja eneseväärtust, kui ta tundis, et ta on üks paljudest, kelle kätte rahvas on usaldanud oma kallima varanduse — kasvava noorpõlve, ja pannud tema õlgadele vastutuse selle noorpõlve kasvatamises vääriliseks vaba rahva elunõuetele; et tal selle missiooni täitmisel ei tule tegutseda üksikult, norutades ja muretsedes muust ilmast eraldatult kusagil metsanurgas, tunda enda mahajäetust ja üksildust ning olla hirmul paljude enda üle seatud isandate omavoli eest, kuid kellest keegi ta eluõigustest ja elunõudeist midagi teada ei taha. *Kongressidelt ja koosolekuilt* ammutas ta uut värskust ja uusi ideid oma

töö tagajärjekamaks muutumiseks; neil võis ta ametivennaliku nõu ja toetust leida kõigi ettetulevate raskuste võitmiseks. *Kursused ja pedagoogilised nädalad* näitasid talle kätte vahendid oma töö edukamas läbiviimiseks, võimaldasid talle kiire ümberkohanemise uutes oludes ja uutes nõudmistes.

Õpetajate organisatsioonid suutsid muretseda *tarviliku tunnustuse ja hindamise õpetaja tööle* seltskonna poolt ja kindlustada talle meie oludes enam-vähem väärilise töötasu ja õigused; ei tarvitse meil varjata, et mõnes osas õpetajate töö hindamises on pööre otse märgatav, kui võtta võrdlemise aluseks endine vallakoolmeistri seisukord.

Õpetaja tunneb, et ta ei ole enam nii lootusetult koolijuhtivate ametnikkude ja muude võimumeeste heaksarvamise ja omavoli võimkonnas nagu enne, vaid õpetajate organisatsioonid valvavad seaduste täitmise järgi, mis kindlustavad tema seaduslikke õigusi, — või hoolitsevad selle eest, et tarvilikud õigused antaks seadusandlikul teel.

Neis ja veel paljudes muudes üksikühtimustes tunneb õpetaja oma organisatsiooni hoolitsevat ja ametivennalikult aitavat kätt — igal sammul ja keerdküsimuste lahendamisel. Ta teab, et õpetajate organisatsioonid olid need, kes teda üle aitasid raskustest, mis ta

ees olid siis, kui tal tuli seista otsustava ajaloolise pöörde ees tühjade kätega ja nõutult. Ta teab, et organisatsioonid talle alati appi tõttavad, kui ta töö ja elu asetavad talle uusi keerdküsimusi ja raskusi. Ta tunneb kõiki oma organisatsioonide vigu ja puudusi, mis neile takistavad olla õpetajale kõike seda, mida suudavad pakkuda õpetajate organisatsioonid oma liikmetele välismail; ta teab aga ka, et need vead ja puudused olenevad temast endast ja ajast, ja on kõrvaldatavad heal tahtmisel juba järgnevat aastakümnete jooksul. Ja tundes, et ei ole asjatu olnud see töö ja vaev, mis on tehtud esimese kümne aasta jooksul, et on suudetud kustumatud ja unustamatud teened täita Eesti kooli ja Eesti õpetajaskonna kutselise liikumise esimesel ja kõige raskemal teekonnal, võivad õpetajate organisatsioonid uue aastakümne lävelt julgelt vaadata tulevikku, ja nad teavad, et niikaua, kui valitseb ühistunne, üksmeel, vastastikune lugupidamine ja armastus oma töö vastu õpetajaskonnas, lähenevad organisatsioonid iga aastaga samm-sammult raudse kindlusega oma kõrgele ideaalile: rahva heakäekäigu teenistuses ja ajanõuete kõrgusel seisev Eesti kool, mille hingestajaks oma tööd ja oma rahvast armastav — ja rahvast armastatud ajanõuete kõrgusel seisev Eesti õpetaja.

„NOORUSMAA“

on õpetajaskonna OMA ETTEVÕTE ja ootab sellepärast kõige suuremas ulatuses õpetajate toetust.

Eesti Õpetajate Liit 1917.—1927.

Albert Marmor.

Õpetajate organisatsioonid enne 1917 a. revolutsiooni.

Õpetajate kutseline liikumine Eestis on alles noor — praegusel kujul 1917. a. ühiskondlikkude murrangute sünnitus. Kaudsemas mõttes ja kitsamais piires algas õpetajate kutseline liikumine meil küll varemalt. Juba möödunud sajangu lõpul ja käesoleva alul olid üksikuis kodumaa nurkades kohaliku iseloomuga õpetajate vastastikused abiandmise seltsid ja matmiskassad. Suurem ja laiaulatuslikum õpetajate organisatsioon, Tallinna õpetajate algatusel asutatud *Eestimaa Rahvakoolide Õpetajate Vastastikune Abiandmise Selts*, sai tegevuse võimaluse 1907. a. Tallinna õpetajate eeskujul asutasid vastastikuse abiandmise seltsi Viljandimaa õpetajad 1909. a. ja Tartumaa õpetajad — 1914. a. Viimane ei saanud ilmasõja lahtipuhkemisel avaldada suuremat tegevust.

Kuna vastastikused abiandmise seltsid võisid tegutseda kooliülemuste hoolsa järelevalve all ainult haridusministri poolt 1896. a. maksmapandud normaal-põhikirja piirides — vastastikuse abiandmise küsimuste alal — oli neis seltsides vähe võimalusi kooli ja õpetajaskonna päevaküsimustega tegutsemiseks, kuigi sarnased katsed ei puudunud.

Vähe avaramaid võimalusi kooli, ja teatud määral ka kutsehuvide käsitamiseks, andsid vene õpetajate poolt asutatud pedagoogilised seltsid Tartus (1909.) ja Pärnus, kuhu liikmeteks kuulusid ka paljud eesti õpetajad.

Enne 1917. a. revolutsiooni tegutsenud õpetajate organisatsioonide teeneks tuleb pidada ühistunde ja vastastikuse arusaamise süvendamist õpetajaskonnas, mis muutunud olukorras lõi soodsa pinna edaspidisele kutselisele liikumisele. Ilma nimetatud eelajajärgu õpetajate organisatsioonideta oleks vaevalt kohe peale revolutsiooni õpetajate koondu mine sündinud nii kiirelt ja otstarbekohaselt.

Eesti Kooliõpetajate Keskliidu asutamine.

1917. a. märtsi revolutsiooni järele algas elav liikumine ka õpetajaskonnas. Uusi õpetajate organisatsioone tekkis kui seeni peale vihma. Nii pidasid oma asutamiskoosolekuid: Valga Õpetajate Selts — 20. märtsil, Tallinna Õpetajate Selts — 25. märtsil, Tartu Õpetajate Selts — 28. märtsil, Virumaa Õpetajate Selts — 6. aprillil, Viljandimaa Õpetajate Liit — 23. aprillil, Võrumaa Õpetajate Liit — 24. aprillil, Pärnumaa Õpetajate Liit — 11. mail 1917. a. jne.

Kohalikkude õpetajate ühingute liitude loomisega tõusis ka tarve ülemaalse õpetajaskonna keskkorralduse järele. Ülemaalse õpetajate organisatsiooni asutamise tunnustas tarvilikuks Tartu Õpetajate Seltsi avamis-koosolek 28. märtsil ja Tallinna Õpetajate Seltsi poolt kokku kutsutud Põhja-Eesti õpetajate koosolek 29. ja 30. märtsil 1917. aastal. Õpetajaskonna keskkorralduse loomise küsimust arutas ka Tartu Õpetajate Seltsi poolt kokku kutsutud ülemaaline rahvahariduse kongress Tartus 7., 8. ja 9. aprillil 1917. a. Kongressil tehti Tartu õpetajaile ülesandeks õpetajate keskorganisatsiooni põhikirja kava kokkuseadmine ja määrati kohalikkude õpetajate organisatsioonide koosolek 27. maiks Rakveres.

Rakvere koosolekule 27. mail 1917. aastal olid saatnud esindajaid: Tallinna, Tartu, Haapsalu ja Valga õpetajate selts ning Viru-, Viljandi-, Võru Tartu ja Pärnumaa õpetajate liit — kokku 20 esindajat. Koosolek võttis vastu põhikirja ning tunnistas õpetajate ülemaalse keskkorraldusena asutatuks *Eesti Kooliõpetajate Keskliidu*, mille eesmärgiks: „1) luua demokraatilisel alusel seisvat omapäraselt Eesti kooli, kandes selle mõtet laiematesse rahva kihtidesse ja võita temale pinda õigusele olemiseks; 2) kaasa aidata Eesti noorsoo kasvatusel ja rahvahariduse laialilaotamisele väljaspool kooli; 3)

toetada haritud, õigusliselt ja majandusliselt kindlustatud Eesti kooliõpetajate ühiskonda.“

Esimesse juhatusse valiti: P. Pöld, M. Reinik, V. Tamman ja M. Kampmann — Tartust, J. Annusson ja E. Martinson — Tallinnast ning F. V. Mikkel-saar — Valgast. Juhatuse kandidaatideks jäid: J. Piiskar — Pärnust ja Th. Koik — Viljandist.

Eesti Kooliõpetajate Keskliit 1917. a.—1919. a.

Eesti õpetajaskonna teadlikus kutse-lises liikumises võime tähele panna üldiselt kaht arenemisjärku: tegevusaastad 1917—1919, mis kulusid ettevalmistuseks ja esialgseks organiseerimiseks, mil tegevus oli osalt äärmiselt raskendatud (enamlaste ja okupatsioon), ja aastad 1919—1927, kus tegevus on omandanud selgepiirilise kutselise ilme ning on võinud areneda normaaloludes küllalt viljakalt.

Esimene ülemaaline rahvahariduse kongress. Esimene õpetajate üldkongress, 7.—9. aprillil 1917. a. Tartus komertskooli ruumes, millest võtsid osa ka mõned haridustegelased väljaspoolt õpetajaskonda, kandis „ülemaaline rahvahariduse kongressi“ nime. Kongressi mõtte algatajaks oli Eesti Noorsoo Kasvatuse Selts — kokkukutsujaks ja tegelikult korraldajaks Tartu Eesti Õpetajate Selts. Osavõtjaid kongressist oli umbes 300 õpetajat. Tähtsamaist kongressi otsuseist, mis on saanud meie praeguse koolikorralduse aluseks, olgu nimetatud:

1. Ühelegi ametikohale, millel rahva elu kohta mõju, ei tohi pääseda isikud, kes rahva keelt, hingeelu ega eluolu ei tunne.

Ajaviitmata kõrvaldada need rahvakoolide direktorid ja inspektorid, kes oma tegevuses end tsarismi teenritena näidanud.

2. Koolivalitsuse korralduse küsimuses tunnustatakse tarvilikuks, et kõik õppeasutised käigu ühise Eesti koolivalitsuse alla, mis vastutav on ainult maa saadikutekogu ees.

3. Koolikohustusküsimuses — algkool olgu kõigile maksuta. Kehvemale

õpilastele muretsegu kohalik koolivalitsus õpetarheid, vaimliselt mahajäänud, vigastele ja kõlbliselt rikutud lastele kutsutagu ellu eriõppeasutised; kus vähegi võimalik, muudetagu algkooli kolmeaastane kursus nelja-aastaseks.

4. Õppekeele asjus — kõigis algkoolides alaku õpetus 10. aprillist 1917. a. emakeeles; järgmisel õppeaastal aga alaku õpetus emakeeles tingimata kõigis kõrgemates algkoolides, progümnaasiumides ja kus võimalik ka keskkoolides.

Samal kongressil otsustati kutsuda ellu ka ülemaaline õpetajate organisatsioon.

Teine ülemaaline rahvahariduse kongress.

Teine õpetajate üldkongress, mis kandis samuti kui esimenegi „ülemaalse rahvahariduse kongressi“ nime, peeti 20.—23. juun. 1917. a. Tartus „Vanemuises“, seekord juba esimese kongressi otsusel Rakveres 27. mail 1917. a. asutatud Eesti Kooliõpetajate Keskliidu juhatus kokkukutsel ja tegelikult korraldusel. Osavõtjaid kongressist oli üle 300 tegeliku õpetaja.

Kuna esimesel kongressil arutati peaaesjalikult väliseid koolikorralduslike küsimusi, oli teine pühendatud koolitöö sisemisele korraldusele. Teisel kongressil arutati kooli ja kiriku vahekorra, üksikute õppeainete ulatuse ning käsitusviiside ja õpetajate majandusliku seisukorra küsimusi.

Koolikorralduse põhijooned. Välja minnes kongresside otsuseist, töötas Eesti Kooliõpetajate Keskliidu juhatus välja ja esitas Maavalitsusele koolikorralduse põhijooned, mille järgi pidi sündima eesti kooli ülesehitamine. Ülesseatud sihtidest, mida on püütud edaspidi ka tegelikult teostada, on tähtsamaid:

1. Eestil olgu emakeelne kool.

2. Kool põhjenegu demokraatlikul alusel — ta olgu ühtluskool.

3. Algharidus olgu kõigile sunduslik ja kättesaadav.

4. Kesk- ja kõrgem kool olgu kättesaadavad ka kehvemaile anderikastele õpilastele.

5. Kool põhjenegu kõige paremail kasvatusteaduslikel alusel.

6. Kooli õpetajaskond seisku oma kutse kõrgusel, ta olgu hariduslikult hästi ettevalmistatud, majanduslikult ning õiguslikult kindlustatud ja vaba poliitilistest surveavaldustest.

Uuele koolikorraldusele eluõiguse muretsemisega ühtlasi tehti ka eeltööd emakeelse õpetuse sisseseadmiseks koolides. Suuremais linnus korraldasid kohalikud õpetajate organisatsioonid Keskliidu juhatause ülesandel õpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise kursusi. Kursusi peeti 1917. a. juuli- ja augustikuul: Tartus, Viljandis, Tallinnas, Rakveres, Paines, Haapsalus, Pärnus ja Kuresaares.

Kooliuuenduse püüetele tegid kohepealsed vene võimud igasuguseid takistusi, mispärast tehti katseid emakeelse kooli makspanekuks märgukirjade esitamise läbi haridusministrile saatkondade kaudu, samuti osavõtmisega ülevenemaalistest õpetajate kongressidest.

Õpetajaskonna nõudmised kooliuuenduse asjus leidsid tähelepanu ja täielist poolehoidu ainult Eesti Maapäeva poolt. Nii kutsuti *esimene Eesti Kooliõpetajate Keskliidu esimees P. Põld* Maavalitsuse haridusosakonna juhatajaks. P. Põllu asemel valiti 1. okt. 1917. aastal Tartus peetud teisel asemikkudekogu koosolekul uueks juhatause liikmeks ja ühtlasi Keskliidu *teiseks esimeheks Konstantin Treffner* — Tartust.

Takistusi Keskliidu tegevusse tõi *enamline riigipööre* oktoobrikuul 1917. aastal. Tallinna Õpetajate Seltsi tegelik korraldusel 29. ja 30. dets. 1917. a. peetud ülemaalse kooliõpetajate päev, mida enamline maakoolivalitsus püüdis nurja ajada samadesse ruumidesse omalt poolt õpetajate kongressi kokkutsumisega, võttis poliitilise olukorra kohta vastu resolutsiooni:

„Praegust poliitilist olukorda läbi arutades leiab Eesti kooliõpetajate päev 1) et igasugune vägivallavalitsus tuleb hukka mõista; 2) et ainult rahvavalitsus, mis kogu rahva loovatest organiseeritud jõududest enesele võimu omandab, on õigustatud; 3) et rahvavalitsuse aate selgitamiseks ja teostamiseks kõik kooliõpetajaid moraaliselt kohustatud on rahvahulkadesse tegevusse astuma.

Ühes sellega nõuab kooliõpetajate päev, et kõik kodanlised vabadused, nagu trüki-, sõna-, koosolekute- ja südametunnistuse vabadused ning isiku-, korteri- ja kirjavahetuse puutumatus viibimata uuesti maksma peavad hakama.“

Samal kooliõpetajate päeval võeti vastu eesti rahvuspoliitika kohta resolutsioonid:

„Eesti kooliõpetajate päev leiab, rahvaste enesemääramise põhimõtet aluseks võttes, et Eestimaa rahvas ainuõiguslik on oma tulevase poliitilise seisukorra kohta otsust tegema ja enese saatust määrama.

Kõige soovitamaks enesemääramise vormiks tunnistab kooliõpetajate päev Eesti poliitilise iseseisvuse, mis rahvusvaheliselt garanteeritud, kusjuures Eestile võimalus avaneb ühte või teist poliitilist ühendust luua teiste rahvaste ja maadega.

Tulevane Eesti Asutav Kogu, mis rahva vabal valimisel kokku astub, on ainukene täisõiguslik ja täisvõimeline Eestimaa rahva esitus, mille vaba tegevust ükski muu võim ei tohi takistada.“

Saksa okupatsiooni vägede tulekuga kaotasid õpetajate organisatsioonid igasuguse tegevusvõimaluse. Eesti Kooliõpetajate Keskliitu ja ka kohalikke õpetajate organisatsioone taheti lõplikult sulgeda. Registreerimiseks esitatud Keskliidu põhikirja ei kinnitatud ega antud ka luba asemikkudekogu kokkutsumiseks. Ainult Tallinna Õpetajate Seltsil läks korda saada luba tegevuse uuesti algamiseks, olgugi õige kitsais piires.

Kuna avalik tegevus ei olnud võimalik, siis tarvitas Keskliidu juhatus läbikäimise ja sidemete hoidmiseks õpetajate organisatsioonide vahel „põrandaalust“ teed. Ohutati, selleaegsete kitsaste olude peale vaatamata, eestikeelsete koolide asutamist. Keskliidu juhatause liikmete õhutusel ei kirjutatud paljud õpetajad alla lepingule, kus nõuti ustavust saksa okupatsiooni valitsusele ja sunniti lahti ütlema paljudest kutsealistest õigustest. Boikoteeriti ka okupatsiooni valitsuse poolt korraldatud õpetajate kursusi.

Saksa okupatsiooni vägede lahkudes, tuli õpetajail võtta osa sõjast vene enamlaste vastu. Alles enamlaste vägede väljaajamise järele Eesti piiridest 1919. a. alul, avanes õpetajail võimalus asuda oma tööpõllule.

Eesti Õpetajate Liit.

Peale pikemat enamlaste ja saksa okupatsiooni aegset vaheaega peeti Eesti Kooliõpetajate Keskliidu asemik-kudekogu kolmas koosolek Tartus 22. aprillil 1919. a. „Eesti Kooliõpetajate Keskliidu“ asemel võeti, seekord juba *ülერიიკლიკუ* õpetajate organisatsiooni nimetusena tarvitusele „Eesti Õpetajate Liit“. Eesti Õpetajate Liidu juhatuse edaspidiseks asupaigaks määrab kolmas asemik-kudekogu koosolek Tallinna, kui pealinna ja riiklikkude asutiste kesk-koha.

Kolmas üleriiklik õpetajate kongress 28.—30. aug. 1919. a. Tallinnas võttis vastu otsuse, et *Eesti Õpetajate Liit tuleb reorganiseerida kutseühisuskul alusel*, sest esialgne ülesanne: võita pinda eesti emakeelsele koolile oli täidetud, kuna kooli edaspidine arenemine võis sündida riiklikul juhtimisel.

E.Õ.L. koosseis ja tegevus 1919.—1927.

Koosseis. Eesti Õpetajate Liidu liikmete arv on järjekindlalt tõusnud. Näidates teatud murranguil järsku üksikliikmete suurearvulist juurekasvu ja olude normaalseks muutumisel stabiilsust, vähese üksikliikmete arvu juurekasvu tendentsiga.

22. aprillil 1919. a. olid Liidu liikmed toleaege aruande järele: Tartumaa, Virumaa, Võrumaa ja Pärnumaa õpetajate selts — neisse kuuluva 805 üksikliikme-õpetajaga.

Esimesel tegevusaastal 1917. a., oli samades org-ides kokku 652 õpetajat. Vaatamata poliitiliste segaduste ja riigivõimude vaheldumise raskele ajajärgule, tegevuses oli juurekasv 183 õpetaja võrra.

1919. a. kestel sünnib liikmete arvu märgatavalt järsk tõus. Liidu liikmeks astuvad varem asutatud õpetajate organisatsioonidest: Järvamaa ja Viljan-

dimaa õpetajate liit, Saaremaa ja Valga õpetajate selts. Uuesti asutatud orgidest Läänemaa ja Harjumaa õpetajate liit. Liitu koondunud üksikliikmete-õpetajate arv tõuseb 1919. a. lõpuks 2168-ni.

1920. a. astusid uute liikmetena Liitu: Tartu Õpetajate Selts, lahku lüües Tartumaa Õpetajate Liidust ja 1919. a. asutatud Narva Õpet. Selts.

1921. a. astusid elmistele lisaks Liitu Pärnumaa Õpetajate Liidust lahkunud Pärnu Õpet. Ühing ja Vene Õpetajate Keskliit. Liitu koondunud õpetajate arv ulatub 3000-ni.

1922. aastal kuulus E.Õ.L. liikmeks 11 maakonna liitu, 4 iseseisvat õp. ühingu ja 1 vähemusrahvusest õp. organisatsioon—kokku 16 iseseisvat org-ineisse kuuluva 106 kohaliku ühingu ja 3340 üksikliikme-õpetajaga. Liidu liikmeks astusid 1922. a.: Petserimaa Õp. Liit ja Valgamaa Õp. Liit.

1924/25. tegevusaasta kestel astus E.Õ.L. liikmeks Rootsi Õpetajate Ühing, astudes välja Läänemaa Õp. Liidust.

1925/26. tegevusaastal astub E.Õ.L. liikmeks Hiiumaa Õp. Ühing, lahkudes Läänemaa Õp. Liidust ja 1926/27. tegevusaastal — Väandra Õp. Ühing, lahkudes Pärnumaa Õp. Liidust.

Otsekohe E.Õ.L. liikmeks astumise soovi on avaldanud veel Haapsalu, Valga ja Paldiski õp. ühing. Liidu juhatuse, võttes arvesse asemik-kudekogu koosolekute otsuseid maakonna liitude allesjätmise sihis, ei ole leidnud võimalikuks neid sooviavaldusi seni rahuldada.

Üldiselt ei ole E.Õ.L. liikmete koosseisust 1922.—27. a. sündinud suuremaid muudatusi. Liikmete arv on jäänud enam-vähem ühtlaseks üksikute vähemate kõikumistega. Needki kõikumised on tingitud peaaesjalikult esitatud aruannete puudulikkusest.

Viimase, 1925/26. tegevusaasta aruannete järgi oli E.Õ.L. liikmete koosseisus 18 iseseisvat org-i, (neisse kuuluva 107 kohaliku ühingu ja 3059 üksikliikmega. E.Õ.L. liikmete koosseis 1925/26. tegevusaastal*):

*) Puuduvad andmed täielikult Petseri- ja Valgamaalt.

№ №	Liidud ja iseseisvad ühingud	Org-i kuulub üh-id	Õpetajaid haridusjärk. järgi								Organi-seerit. %%
			org-is				tegevuspiirkonnas				
			I	II	III	Kokku	I	II	III	Kokku	
1	Harjumaa Õp. Liit. . .	13	—	144	4	148	11	311	14	336	44
2	Järvamaa " " . . .	10	30	180	2	212	43	252	3	298	71
3	Läänemaa " " . . .	6	13	100	48	161	25	136	68	229	70
4	Petserimaa " " . . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Pärnumaa " " . . .	11	1	116	6	123	3	175	15	193	64
6	Saarte " " . . .	11	10	131	26	167	11	181	26	218	77
7	Tartumaa " " . . .	17	5	199	16	220	—	—	—	405	54
8	Valgamaa " " . . .	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Viljandim. " " . . .	8	18	190	9	217	36	277	12	325	67
10	Virumaa " " . . .	7	18	363	29	410	—	—	—	500	82
11	Võrumaa " " . . .	7	18	232	23	273	21	270	33	324	84
12	Hiiumaa Õpet. Ühing .	1	1	30	19	50	1	41	31	73	68
13	Narva Õpet. Selts . .	1	19	59	—	78	22	75	—	97	80
14	Pärnu " " . . .	1	17	59	1	77	33	71	2	106	73
15	Tallinna " " . . .	1	145	288	22	455	—	—	—	534	85
16	Tartu " " . . .	1	100	87	3	190	—	—	—	427	44
17	Vene Õp. Keskliit . .	5	51	195	2	248	—	—	—	—	—
18	Rootsi Õp. Ühing . .	1	3	15	12	30	4	15	15	34	88
Kokku . . .		107	449	2388	222	3059	210	1804	219	4099	75%

EÕL. liikmestik 1917.—1927. a. aruannete järgi*).

Tagevus-aastad.	Maak. Õp. liite.	Iseseisv. ühing.	Vähemus-rahvus. org.-e.	Iseseisv. org.-e. kokku	Kohalike org.-e.	Liikmeid
1917	4	1	—	5	—	622
1918	4	1	—	5	—	805
1919	8	3	—	11	—	2168
1920	8	5	—	13	—	2567
1921	8	6	1	15	—	3000
1922	11	4	1	16	106	3040
1923	11	4	1	16	100	3083
1924 a. l. p.	11	4	1	16	102	3090
1924/25	11	4	2	17	109	3026
1925/26	11	5	2	18	107	3059

Tegevuse juhtimine. Tegelikult on EÕL. tegevust juhtinud juhatus. Liidu tegevuse laienemisega ei jätkunud üksikute küsimuste lahendamiseks ja põhjalikuks käsitlemiseks tervel juhatusel enam tihti aega ega jõudu. Tegevuse produktiivsemaks muutmiseks on alates 1920. a. moodustatud Liidu juhatuse juure alalisi ja ajutisi toimkondi. Tehnilise töö on teinud palgalistest koosseisest büroo.

Esimese E. Kooliõp. Keskliidu juhatuse (27. maist 1917. — 22. aprillist 1919. a.) isiklik koosseis on toodud

eelpool. Esimeheks oli alul P. Pöld ja hiljem K. Treffner.

Teine juhatuse valiti asemikkudekoogu koosolekul 22. apr. 1919. a. Tallinnas. Juhatusse kuulusid: J. Annusson, V. Raam, H. Roos, J. Rumma, J. Kents ja A. Raudkats—Tallinnast, K. Treffner ja M. Reinik — Tartust ning J. Piiskar — Pärnust. Juhatuses koosolekul 27. aprillil valiti *E.Õ.L. kolmandaks esimeheks J. Annusson*, kes kuni 1922. aasta

*) Kuna andmed puudulikud — ei ole ülevaade küllalt täielik.

lõpuni oli Eesti organiseeritud õpetajaskonna juhiks.

Kolmas juhatus 1920. aastal: J. Annusson, J. Kents, A. Kuks, A. Kuusik, E. Nipman, T. Orgusaar, V. Peet, J. Piiskar ja J. Rummo — Tallinnast; M. Reinik, J. Tork, ja G. Vilberg — Tartust; P. Adamson — Viljandist, J. Kana — Paidest ja J. Uustalu — Haapsalust.

Neljas juhatus 1921. a.: J. Annusson, J. Rummo, J. Piiskar, V. Peet, N. Neuhaus, A. Kuusik, A. Õunapuu, E. Martinson, E. Nipman ja O. Reinok — Tallinnast; K. Treffner — Tartust, P. Pedisson — Kadrinast, A. Risman — Harjumaalt, A. Marfeldt — Viljandist ja J. Kana — Paidest.

Viies juhatus 1922. a.: esimees — J. Annusson, abid — E. Martinson ja J. Kiiwet; sekretär — J. Rummo, abid — A. Õunapuu ja G. Stahlman; laekahoidja — N. Neuhaus, abid — J. Kents ja J. Kana; ametita liikmed — K. Treffner, V. Sokolov ja V. Peet.

Kuues juhatus 1923. a.: esimees: E. Martinson, abid — M. Välbe ja A. Janson; sekretär — J. Rummo, abid — G. Stahlman-Mathiesen ja J. Tamm, hiljem J. Unt, (Tamme juhatuses lahkumise järele); laekahoidja — H. Utso, abid — J. Kana ja J. Kents; ametita liikmed: K. Treffner ja V. Sokolov.

Seitsmes juhatus 1924. a. I poolel ja 1924/25. tegevusaastal: esimees — E. Martinson, abid — M. Välbe ja A. Janson; Sekretär — J. Rummo, abid — J. Piiskar ja J. Sihver, laekahoidja — J. Kents, abi — J. Kana; ametita liikmed: K. Treffner, G. Markus, P. Treiberg, V. Peet, J. Tamm, M. Väli, J. Välbe, P. Rängel, P. Pedisson, S. Dormidontova.

Üheksas juhatus 1925/26. tegevusaastal: E. Martinson, M. Välbe, A. Janson, J. Rummo, J. Piiskar, J. Grünthal, J. Kents, J. Kana, K. Treffner, O. J. Kiesel, N. Nurmiste-Neuhaus, M. Koch, V. Nano, P. Pedisson, P. Adamson, M. Väli ja V. Uustalu.

Kümnes juhatus 1926/27. tegevusaastal: esimees — E. Martinson, abid — M. Välbe ja A. Janson; sekretär — J. Rummo, abid — J. Piiskar ja N. Nurmiste; laekahoidja — J. Kents, abi —

J. Kana; ametita liikmed — N. Kann, K. Treffner, M. Koch, M. Reinik, O. J. Kiesel, P. Adamson, P. Pedisson, J. Meerits ja J. Ruus.

Üldiselt on E.Õ.L. juhatus 1917. a. — 1927. a. olnud võrdlemisi stabiilne, kuna juhatusel liikmeid on valitud järjekindlalt tagasi. Nii on olnud pea kõikide (7) juhatusel liikmeteks: E. Martinson, J. Piiskar, K. Treffner, J. Kents, J. Kana ja J. Rummo.

Alaliste Liidu juhatusel toimkondadena on töötanud: pedagoogiline, kooli- ja kutse-, majanduse-, kirjastuse-, edasiharimis-, informatsiooni- ja ekskursioonitoimikond.

Toimkondade liikmeteks on olnud enamasti juhatusel liikmed. Üksikute erialade jaoks on koopteeritud asjatundjaid liikmeid ka väljaspoolt.

Alates 1924. a. on juhatusel järjekorralisi koosolekuid peetud kord kuus, välja arvatud paar suvekuud. Jooksvaid asju on otsustanud ja korraldanud iga nädal järjekorralisi koosolekuid pidav viieliikmeline sekretariaat, koosnev esimehest, ühest esimehe abist, sekretärist ja ühest sekretäri abist ning laekahoidjast.

E.Õ.L. palgalisteks asjaajajateks ja büroo juhatajaks on olnud: K. Viljak (sur. 1917. a. detsembris), M. Kroonman, J. Rummo, A. Marmor ja alates 1. aug. s. a. J. Elango.

Tegevus koolikorralduslike ja õpetus-kasvatustlike küsimuste alal.

Tähtsamate kooliellu ja õpetajaisse puutuvate küsimuste arutamiseks on peetud Eesti Õpetajate Liidu korraldusel õpetajate kongresse ja päevi.

Üldisi koolikorralduslike, kasvatus-õpetustlike ja õpetajate kutsehuvilisi küsimusi on käsitletud õpetajate üldkongressidel, kuna üksikutesse õppeainetesse või õppeainete gruppidesse puutuvaid küsimusi on arutatud üleriiklikel õpetajatepäevil ja hiljem ainetõpetajate kongressidel.

Õpetajate üldkongresse on olnud seni üldse seitse. Esimest kaht 1917. a., millest võttis osa ka haridustegelasi väljaspoolt õpetajaskonda, nimetati „ülemaalisteks rahvahariduse kongressideks“. Ülemaalsed rahvahariduse

kongressid määrasid kindlaks eesti emakeelse kooli koolikorralduslikud sihtjooned, milledest oli juttu eelpool.

Peale enamlaste ja saksa okupatsiooni katkestatud avalikku tegevust peeti kolmas üleriiklik õpetajate kongress 28.—30. aug. 1919. a. Tallinnas reaalkooli ruumes, millest võttis osa 153 hääleõiguslikku ja 352 sõnaõiguslikku liiget — kokku 505 õpetajat. Kongressil käsitleti õpetajate ainelise seisukorra, organiseerimise, koolivalitsuste korralduse, ühtluskooli ja noorsooliikumise küsimusi.

Kongressi ajaks ilmus õpetajakonna häälekanaja ja kasvatusteadusliku ajakirja „Kasvatuse“ esimene number.

Neljas õpetajate üldkongress peeti 16.—19. juunil 1920. a. Tallinnas tütarlaste kommerskooli ruumes. Kongressist võttis osa 310 hääleõigusega ja 271 sõnaõigusega — kokku 581 õpetajat. Peaarutusaineks oli kongressil avalikkude algkoolide seaduse elluviimise küsimus, mille kõrval käsitleti ka keskkooli põhijooni, kooli ja ühiskonna vahet j. m. küsimusi.

Järjekorraline, viies õpetajate üldkongress peeti 16.—18. juunil 1921. a. Tallinnas tütarlaste kommerskoolis. Viieandast üldkongressist, mis oli pühendatud üldjoontes keskkooli korralduse küsimuste arutamisele, võttis osa: hääleõigusega — 182 liiget ja sõnaõigusega — 337 liiget — kokku 519 õpetajat. Keskkooli puutuvate küsimuste kõrval leidsid kongressil käsitlemist võõrkeelte ja kõlblise kasvatuse küsimused. Samuti esineti ülevaatega sundusliku alghariduse teostamise üle eelmisel aastal.

Kuna alul korraldati õpetajate üldkongresse igal aastal, 1917. a. koguni kaks, mis ka kooliloomise ajajärgul olid tarvilikud, siis alates viieandast kongressist on saanud traditsiooniks pidada üldkongresse kahe aasta tagant.

Nii korraldati kuues üldkongress Tallinnas 1923. aasta 16., 17. ja 18. augustil, mis oli pühendatud peaaesjalikult kõlblise kasvatuse küsimusele. Peaarutusaine kõrval leidsid käsitlemist: karskuskasvatustöö, algkoolide õppekavad, koolitervishoid, õpetajate kutse-eetika. Kongressist võttis osa hääleõiguslikke

— 136, sõnaõiguslikke — 233, kokku 369 õpetajat.

Seitsmenda üldkongressi päevaküsimuseks oli: kuueaastane algkool ja selle lõpuliku teostamise võimalused, mille kõrval arutati veel kesk- ja kutsehareduse, õpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise küsimusi. Seitsmes üldkongress peeti 18., 19. ja 20. juunil 1925. a. Tallinnas. Kongressist võttis osa: hääleõiguslikke — 150, sõnaõiguslikke — 324, kokku 474 õpetajat.

E.Õ.L. 10. aastapäeva puhul k. a. 19., 20. ja 21. augustil peetav kahetas üldkongress on otsustatud pühendada täiendus- ja keskkooliküsimusele. Samuti nõuavad viimasel ajal teravalt üleskerkinud kutsehuvilised küsimused arutamist üldkongressil.

Üksikute õppeainete käsitlemist koolides on arutatud alul üleriiklikkudel õpetajatepäeval. Hiljem on õpetajatepäevi korraldanud kohalikud õpet. organisatsioonid, kuna üksikute õppeainete õpetamise üldiseks käsitlemiseks on peetud üleriiklikke aineõpetajate kongresse. Üleriiklikel õpetajatepäeval arutati vahet ka koolikorralduslikke ja kutsehuvilisi küsimusi. Praegused kohalikud õpetajatepäevad on saanud ümbruskonna õpetajate iga-aastasteks kokkutulekuteks, jätkates üleriiklikkude õpetajatepäevade traditsiooni.

Üleriiklikke õpetajatepäevi on peetud kokku viis. Esimene — enamlaste surve ajal, 29. ja 30. dets. 1917. a. Tallinnas, kus võeti vastu alul tsiteeritud resolutsioonid poliitilise olukorra ja rahvuspoliitika kohta. Teine üleriiklik õpetajatepäev peeti 29. ja 30. dets. 1919. a. Tallinnas, kus arutati ja kaaluti põhjalikult Asutava Kogu hariduskomisjoni poolt väljatöötatud avalikkude algkoolide seaduse eelnõu. Kolmas õpetajatepäev korraldati 3. ja 4. jaan. 1921. a. Tartus. Neljas — 4. ja 5. jaan. 1922. a. Viljandis. Viljandi õpetajatepäeval võeti arvustamise alla koolikirjandus. Viies õpetajatepäev peeti E.Õ.L. 5. aastapäeva pühitsemiseks, kus tunnustati tarvilikuks erikongresside pidamine üksikute õppeainete järgi.

Aineõpetajate üleriiklikke kongresse on peetud: eesti keele alal — 3, matemaatika, füüsika, kosmograafia alal —

5, loodusloo-, maateaduse — 2, ajaloo — 2, usuõpetuse — 1, käsitöö — 2, võimlemise — 3, muusika-, laulu — 1, joonistamise — 1, ja vene keele alal — 1 kongress. Aineõpetajate kongressidel on valitud toimkonnad üksikutesse õppeainetesse puutuvate küsimuste lahendamiseks ja järgmiste kongresside ettevalmistajaiks. Toimkonnad töötavad E.Õ.L. toimkondadena; toimkondade volitused kestavad kongressist — kongressini.

Kõigis tähtsamais koolikorralduslikes kasvatus-õpetuslikes küsimusis on E.Õ.L. juhtivad organid võtnud seisukoha ja oma arvamised esitanud järjekindlalt haridusministeeriumile ja teistele vastavatele asutistele. Samuti on E.Õ.L. poolt algatatud koolikorralduslikud ettepanekud esitatud läbiviimiseks. Kaalutud otsused on leidnud alati tähelepanu, kuigi poliitilistel ja muil põhjusil paljud neist on jäetud viimata ellu.

Õpetajate edasiharimise alal on E.Õ.L. algupäevadest peale tegev olnud. Et ellu viia emakeelset kooli, korraldati Keskliidu ülesandel 1917. a. suvel kohalikkude õpet. org-ide poolt õpetajaile kursusi.

Vastavalt muutunud oludele ja uue kooli nõuetele on moodsama kasvatusviisiga tutvustamiseks korraldatud järjekindlalt pedagoogilisi nädalaid.

Esimene kasvatus-teaduslik nädal korraldati Tallinnas 28. juulist — 5. augustini 1922. a. Nädala teemiks oli: „Töökooli teooria ja praktika“. Lektoritena esinesid Berliini Kasvatus- ja Õpekeskinstituudi poolt: prof. Dr. Schoenichen, Leipzigi seminaris ülemõpetaja Scheibner, Gere koolinõunik Vogel, õpetaja Werth (Berliin) ja Leipzigi õppenõunik Stiehler. Esimesest kasvatus-teaduslikust nädalast võttis osa 246 õpetajat.

17.—27. aug. 1925. a. korraldati Tallinnas *teine kasvatus-teaduslik* nädal. Nädalal käsiteldi emakeele, loodusloo ja maateaduse õpetamist algkoolis töökooli põhimõttele. Lektoritena esinesid: emakeele alal — E. Martinson ja Rud. Reiman, loodusloos — J. Käis, ajaloos — M. Välbe, maateaduses — J. Kents, kuna üldõpetuse korraldusest Austria koolides kõneles koolinõunik — J. Sultson.

1920. a. suvel peeti kaks pedagoogilist nädalat: Kuresaares — Saarte õpetajaile ja Võrus — Lõuna-Eesti õpetajaile. Lektoriteks pedagoogilistel nädalatel olid: V. Raam, E. Martinson, Chr. Brüller, mag. J. Port ja M. Aul. Osavõtjaid: Kuresaares 120 õpetajat ja Võrus üle 200 õpetaja.

Käesoleval 1927. a. korraldati pedagoogilisi nädalaid: Pärnus, Haapsalus ja Rakveres.

Kodumaa lähemaks tundmaõppimiseks on korraldatud *ekskursioonijaamu*.

Esimene looduslooline ekskursioonijaam korraldati E.Õ.L. loodusloo ja maateaduse toimkonna poolt Toilas 25. juunist — 25. juulini 1925. a. Töid juhtisid: prof. H. Bekker, geoloog. K. Jaanson, mag. J. Rumma ja bot. P. Thomson.

Teine ekskursioonijaam töötas 1926. aastal 8.—21. juulini Irboskas. Üldjuhatajaks oli assistent A. Luha. Üsikuud ekskursioone juhtisid: J. Käis, Dr. A. Audova, mag. J. Port, Dr. J. Manninen, mag. E. Laid, dr. A. Tammekann ja K. Jaanson. Osavõtjaid oli 65 õpetajat.

Kolmas ekskursioonijaam töötas 1927. a. juunikuul Saaremaal, Kihelkonnal, assist. A. Luha üldjuhtimisel. Vaadeldi peamiselt lindude elu.

Õpetajate *suvised täienduskursused* on olnud sagedasti kõneaineks õpetajate kokkutulekuil ja org-es. Nii 1923. aasta kevadel arutati E.Õ.L. juhatuses koosolekuil õpetajate suvekursuste küsimusi. Koosolekuist võtsid osa ka haridusministeeriumi ja Tartu ülikooli õpetajate suvekursuste juhatuses esindajad. Leiti, et õpetajate suvekursused oma korralduselt ja sisult on liiga juhuslikku laadi ja ei rahulda osavõtjaid. Ülikooli juures korraldatavate suvekursuste asjus saadeti haridusministeeriumile ja ülikooli suvekursuste juhatusel pikem märgukiri, milles toodi esile soovivaldusi kursuste edaspidise iseloomu ja korralduse kohta.

1924. a. kevadel pööras E.Õ.L. juhatus kohalikkude õpet. org-ide soovivalduste põhjal hamini poole soovivaldusega, et seniste sisult ja korralduselt juhuslikkude õpetajate suvekursuste asemel, mis ei suuda rahuldada osavõtjaid, korraldataks õpetajaile süs-

temaatilised edasiharimise kursused, et võimaldada õpetajaile süstemaatilist teadmuste täiendamist.

Kuna suviste täienduskursuste korraldus on jäänud endiseks, siis on avaldatud korduvalt soovi õpetajate suviste täienduskursuste korraldamiseks E.Õ.L. poolt. Võimalus avanes esmakordselt 1926. a. suvel majapidamise ja aiatöö kursuste korraldamisega Läänemaa õpetajateseminari juures. Käesoleval aastal korraldati õpetajaile suviseid täienduskursusi hamini rahalisel toetusel: eesti keeles ja koduloos — Viljandis ja Valgas (juhatajad H. Ruubel ja A. Kõiv.), majapidamises — Tartus (juht. pr. Raamot), aiatöös ja mesilaste pidam. — Vahil (juhat. M. Reinik) ja võimlemises — Narva-Jõesuus (juhat. — L. Kalmet.). Osavõtmine kõigist E.Õ.L. poolt korraldatud kursustest on olnud elav. Raskusi on sünnitanud kursuste korraldamisel vastavate lektorite vähesus ja tööga ülekoormatus.

Kuna avalikkude algkoolide seadus nõuab õpetajailt keskkooli haridust, siis avati E.Õ.L. poolt 1926. a. suvel alalised keskkooli kursused õpetajaile, kes soovivad saada täieliku keskkooli hariduse. Osavõtjaid keskkooli kursustest, kus töö sünnib kodus iseõppimise teel vilunud õpet. kirjalikul juhtimisel ja suvistel lühiaegsetel kursustel, on läbisitku 200 ümber.

Tegevus õpetajate kutsehuvide alal.

Juba esimesel tegevusaastal (1917.) tuli Keskliidu juhatusel õpetajate kutsehuvilisi küsimusi lahendada. Nii õpetajad kui ka Keskliidu juhatus seadsid aga kutselised küimused esialgselt tahaplaanile ja kõik jõud pühendati emakeelse kooli loomisele ja kooli uuendusele. Keskliit ja kohalikud õpetajate ühingud olid rohkem haridusseltside ilmet kandvad org-id kui kutseühisused. Poliitiliste segaduste ja riiklikkude võimude vaheldumise ajajärgul oli õpetajaskond sattunud aineliselt väljapääsemata seisukorda. Tuli asuda aineliste huvide kaitsmisele. Kolmas üleriiklik õpetajate kongress 1919. a. tunnustas tervilikuks Liidu reorganiseerimise kutseühisuskule alusele. 1919. a. detsembrikuul peetud asemikkudekogu võttis vastu uue E.Õ.L. põhikirja ja Liit ühes temale al-

luvate org-ega muudeti kutseühisusteks.

Uues praegu maksvas E.Õ.L. põhikirjas on Liidu kutseline ilme väljendatud õige selgelt. Liidu eesmärgiks seati: a) ühendada kõiki õpetajate organisatsioone Eestis ning juhtida õpetajate liikumist, b) võidelda õpetajate vaimlise, õigusliku ja ainelise järje tõstmise ning kindlustamise eest, d) toetada õpetajaid ja nende perekondi aineliselt ja õiguslikult ning kaitsta nende huvisid igakülgsest, e) edendada koolielu, kasvatuse- ja haridustööd Eestis.

Kutseliste huvide kaitseks on E.Õ.L. juhatus ja kohalikud org-id pidanud rohkel määral jõudu ja aega kulutama, eriti 1919., 1921., 1923. ja 1927. a. palgavõitluse ja -seaduste asutamise puhul.

Palgaküsimuses on E.Õ.L. nõudmised suuremalt osalt leidnud vastuvõtmist.

Õpetajatele korratu palga väljamaksmise pärast on tulnud korduvalt pöörduda protesti- ja märgukirjadega haridusministeeriumi ja omavalitsuste poole, nõudes palga õigeajalist ning korralikku väljamaksmist.

Õpetajate majandusliku ja õigusliku olukorra selgitamiseks on korraldatud ankeete. Ankeetidest saadud andmeid on kasutatud õpetajate majandusliku ja õigusliku olukorra parandamise nõuete põhjenduseks ja vastavate õiguslike normide läbiviimiseks. On kaitsitud üksikute õpetajate huvisid ametiasutistes, antud juhatusi otsekohe ja juriskonsuldi kaudu õpetajaile nende kutseliste küsimuste lahendamisel.

Õpetajate pensioni küsimus lahendati riigiteenijate pensioniseadusega üldiselt E.Õ.L. poolt väljatöötatud alustel. On katsutud toetust muretseda ka majanduslikult viletsas seisukorras olevaile veneaegseile vanule õpetajaile.

E.Õ.L. liikmetele toetuse andmiseks õnnetuskordadel, töötaoleku puhul ja kõigil neil juhtumel, kus üksikuil liikmel ühiste huvide eest võideldes tuleb kannatada ja sattuda aineliselt raskesse seisukorda, on asutud toetuskapitali kogumisele.

Õpetajate omavaheliste konfliktide lahendamiseks on maksma pandud E.Õ.L. liikmete omavaheliste kohtute kord.

Pikemat aega seisavad päevakorral kutse-eetika ja distsipliini küsimused, samuti õpetajate õiguslikke olukordi normeeriv õpetajate teenistusseaduse eel nõu.

Õpetajate kodude asutamist ei ole majanduslikult kitsaste aegade pärast suudetud läbi viia. Saades 1926. a. korralikumad ruumid büroole, avati E.Õ.L. peatuskodu Tallinna sõitvaile õpetajaiie. Päevakorral seisab Õpetajate maja ehitamise küsimus.

Õpetajate omaabi korraldusist on E.Õ.L. juhatusel algatusel ellu kutsutud kirjastus ja koolitarvete ühing „Töökool“ ja „Õpetajate Ühispank“. Töökool algas tegevust 15. sept. 1922. a., kuna „Õpet. Ühispank“ asutati 1925. a.

Eesti õpetajaskonna *häälekandja* ja ainukene kasvatusteaduslik ajakiri „*Kasvatus*“ on alates 1919. a. jätkanud vaatamata ajutistele majanduslikkudele raskustele oma ilmumist endises suunas, muutudes aasta-aastalt sisult väärtuslikumaks, suurenedes kaustalt.

Sopakirjanduse vastu võitlemiseks ja noorsoole pedagoogiliselt valitud hea lugemismaterjali muretsemiseks algas E.Õ.L. 1925. a. lõpul noorsooajakirja „Noorusmaa“ väljaandmist, mis käesoleval pilgul riikliku abiraha tagantjärele äravõtmisega on majanduslikult asetatud raskesse seisukorda.

Puht-kutsehuvilise *häälekandja*, „Õpetajate lehe“, väljaandmise kavatus on jäänud samuti majanduslikel põhjusil teostamata.

Läbikäimine välismaade õpetajate organisatsioonidega

Töö kõrval oma organisatsioonides on E.Õ.L. juhtivad tegelased pidanud kontakti teiste kultuuriliste org-idega, eriti aga välismaade õpetajate organisatsioonidega.

Eesti Õpetajate Liidul on kindlad sõprussidemed loodud Läti ja Leedu õpetajatega, mille süvendamiseks on tunduvalt aidanud kaasa järjekorralised rajariikide õpetajate konverentsid ja kongressid.

I *rajariikide õpetajate konverents* peeti Riias, mis kandis ettevalmistavat laadi järgmistele kokkutulemistele.

II *rajariikide õpet. konverents* E.Õ.L. korraldusel peeti Tallinnas 27., 28. ja

29. juunil 1923. aastal. Konverentsist võtsid osa: Eesti Õpetajate Liidu, Läti Õpet. Liidu, Läti Keskkoolide Õpet. Liidu ja Leedu Õpet. Liidu esindajad. Soome ja Poola ei olnud omi esindajaid saatnud.

Konverentsil esineti ülevaadetega kooli sisemisest korraldusest rajariikides (administratsioon, distsipliin, õppeained, meetodid, õppekavad jne.). Otsustati ellu kutsuda rajariikide õpetajate rahvusvaheline sekretariaat.

Pärast konverentsi korraldati ekskursioon ja külaskäik Leedu- ja Läti maale. Ekskursioonist võtsid osa E.Õ.L. juhatus ja kohalikkude org-ide esindajad.

III *baltiriikide õpet. konverents* rajariikide õpetajate lähendamiseks, õppetöö ühtlustamiseks, ühise sekretariaadi jne. loomiseks peeti 16—18. aug. 1924. a. Kaunases.

Konverentsil otsustati asutada Baltiriikide Õpetajate Liit.

Esimene baltiriikide õpetajate kongress peeti Läti Õpet. Liidu korraldusel Riias 21.—23. juunini 1925. a. Kongressist võttis osa 154 Eesti õpetajat. Eesti õpetajate delegatsiooni juhtideks olid K. Treffner, J. Piiskar ja J. Rummo. Kongressil esinesid referentidena Eesti poolt: K. Treffner: „Ühtluskool Eestis“, A. Janson — „Õpetajate edasiharimisküsimus“ ja J. Piiskar — „Õpetajate org-id Eestis“. — Kongressil levitati E.Õ.L. kirjastatud J. Annussoni poolt kokkuseatud brošüüri: „Rahvaharidus Eestis“ prantsuse ja vene keeles. Kongressi puhul korraldati väljasõite ja ekskursioone Riia ümbrusse ja sõlmiti tutvusi Läti ja Leedu koolitegelastega.

IV *baltiriikide õpet. konverents* korraldati Tallinnas 29. ja 30. juunil 1926. aastal. Konverentsil arutati Baltiriikide Õpetajate Liidu tegevusse astumise ja töökava küsimusi.

V järjekorraline konverents peetakse B.Õ.L. jooksvate küsimuste lahendamiseks ja otsustamiseks Tallinnas 22. ja 23. aug. s. a.

Baltiriikide õpet. II kongressi oli kavatsus pidada käesoleva aasta juunikuul, milleks tehti eeltöid, kuid Eesti õpet. VIII üldkongressi edasilükkamisega sai parandamatuks ka baltiriikide

õpet. kongressi edasilükkamine. See peetakse tuleval aastal Tallinnas üleriikliku laulupeo ajal.

Ühis-soome koolikongressist, mis korraldati 20.—22. juunini 1921. a. Helsingis soomesugu rahvaste vastastikuseks tutvumiseks haridusküsimustes, võttis E.Õ.L. korraldusel osa umbes 400 õpetajat.

II *soome-ugri hariduskongress* peeti Tallinnas E.Õ.L. juhatusel poolt ellukutsutud toimkonna korraldusel.

Üldiselt on katsutud kõigiti arendada naabermaade õpetajate vastastikust läbikäimist ekskursioonide ja külastuskäikude jne. abil. Samuti on võetud osa naabermaade õpetajate org-ide tähtpäevist oma esindajate kaudu.

1926. a. saadi sellekohase sooviavaldu peale tähtsamalt välismaade õpet. kutseorganisatsioonelt andmed välismaade õpet. majandusliku ja õigusliku olukorra kohta. Kaaluti mõne rahvusvahelise õpet. liidu liikmeks astumise võimalusi.

Organiseerimise alal on katsutud E.Õ.L. liikmeks koondada kõiki Eestis töötavaid õpetajaid. Organiseerimisküsimuste lahendamiseks ja kohalikkude org-ide tegevuse elustamiseks ja juhtimiseks on saadetud E.Õ.L. juhatusel poolt esindajaid kohapeale. Pooleri olevaist kavatsusist ja ettevõttest jätkub tööd kõigile ja veel kauaks.

* * *

. Olen katsunud eelmises Eesti Õpetajate Liidu juhatusel ülesandel ja „Kasvatuse“ toimetuse soovil anda pögusa ülevaate Eesti Õpetajate Liidu tegevusest 1917. a. — 1927. a. Olgugi võrdlemisi lühikesest, kuid suurel ühiskondlikul murranguajal tegevus- ja sündmusküllasest ajajärgust ülevaate andmine ajakirja võrdlemisi piiratud veergudel, ei saa olla kuigi täielik.

Eesti Õpetajate Liidu murranguaegse tegevuse ja neist kooli loomise ajaloo kirjutamine ja väljaandmine saagu organiseeritud õpetajaskonna lähema aja üheks ülesandeks.

Eesti Õpetajate Liidu algupäevilt.

Emakeelset kooli päästmas.

F. V. Mikkelsaar.

Võitluses eesti emakeelse kooli eest oli saavutatud veneaja lõpuks võit kahes suunas: loodud rida emakeelseid erakooli, võimalus saavutatud emakeelt õpetamisel tarvitada avalikkudes algkoolides, kus rahvuseliselt ühtlane koosseis.

Sellele kõigele tahtis järsu lõpu teha Saksa okupatsioonivõim ühes hertsogiriigi loojatega: avalikkudes koolides asendas emakeele saksa keel, mida juba I aastal 6 tundi, teisest peale 10 tundi õpetada tuli. Eestikeelsete erakoolide püsimine muutub väga küsitavaks takistuste tõttu, mis sihilikult teele veeretati.

Tarvis oli kiirelt midagi teha, vähemalt erakoolide päästmiseks. Kõigepealt — kuidagi kõrvaldada nende koolide isolatsioon. Nende side teineteisega oli varemgi nõrk — ühendavaks lülks oli õieti ainult ajakirjandus ja mõni laia-

lisem organisatsioon oma kohaliste osakondadega — nagu E. N. K. S. Nüüd oli kerge neid igaüht eraldi piirata ja murda: mitmelt poolt tulid teated, et kooli edaspidine saatus on tume, osa seltskonda — ebajulge oma jõus — tahaks kooli sulgeda või üle anda.

Küsimus tuli kaalumisele Eesti Õpetajate Keskliidu juhatuses Tartus. Asja hingeks oli hra K. Treffner — Liidu esimees. Tegutseda tuli õige kinniselt, sest igasugune ettevaatamatus oleks võinud asjale ja ka tegelastele saatuslikuks saada.

Eeskätt oli tarvis koguda koolidest, nende käekäigust viimasel ajal ja õpetajaist teateid ja tegelasi kohal julgustada. Kuna igasugune kirj vahetus kuulus sõjatsensuuri alla, saadi toimida ainult ilmudes isiklikult kohale.

See ülesanne pandi minu peale. Vastava tunnistuse hra Treffnerilt peitsin

rahatasku salajamasse jaoskonda ja asusin liikumisevõimalusi otsima.

Et igaks sõiduks oli okupatsioonivõimudelt luba tarvis ja et see anti ainult küllalt kaaluval põhjusel, siis oli tarvis leida põhjus.

Parajasti algas tegevust C. Sarap'i „Odamees“ — tookord täie julguse ja usuga. Üks „usutunnistus oli“ — kohal tulevad tööle panna agendid — raamatu levitajad, ja raamat läheb otse rahva kätte.

Olin kokkupuutumises „Odamehega“ oma „Geomeetria“ kaudu. Sain muu seas ettepaneku hakata esinduste organiseerijaks kohal, agentide mobiliseerijaks.

Asi sobis hästi Õpetajate Liidult saadud ülesandega.

Sõiduloa palumiseks oli nüüd põhjus olemas — liigun äri alal, äriesindajana toimetan raamatuid müüjaile kätte.

Ka sõidu majanduslik külg oli sellega lahendatud.

Mitmesuguste formaalsuste täitmise ja mitmekordse sabasseismise järel oli mul sõiduluba käes — isegi pikemaks ajaks: nimelt kuuks või koguni kaheks, hästi enam ei mäleta.

Varustusin suurte raamatupakkidega: olid „Sinilinnud“, „Värvimise õpetused“, „Kooliõpetaja kalender-käsiraamatud 1918—1919“ j. n. e.

Nii tegin sõite ja otsisin raamatukauplejaid üles, eriti kohtades, kus oli

eestikeelseid erakoole: Võrus, Valgas, Pärnus, Viljandis, Põltsamaal ja mujal.

Mäletan, et raamatute kandmine oli raske, minusugune „proovireisija“ ei saanud aga ometi mitte tookordsetes oludes pakikandjaid palgata, aga sõidukulud tuleb ometi tasa teha. „Äritegevuse“ kõrval puutusin igal pool kokku haridustegelastega, avalikult raamatuid pakkudes, tagatoas kooli asjadest rääkides. Vastuvõtt igal pool oli ülilahke.

Nii puutusin kokku hrade J. Lattiku, M. Varriku, J. Piiskari, F. Saueri, N. Pätsi, A. Raudsepa, J. Kokkuldi, ja teistega. Tunnistust küsis minult ainult A. Raudsepp Võrus, kes alles hiljuti oli Eestisse ilmunud.

Kuna varssi pööre järgnes, ei tulnud täpsamate andmete kogumisest midagi välja, kuigi ankeetleht kohal lahkesti ära kirjutati (paljundamisest ei saanud juttu olla).

Põhja-Eestisse ma ei pääsnud, sest siin oli teine valitsus, mispärast loa-saamine raske.

Olukorra muutudes asus eesti emakeelne kool laiale arenemisteele. Mulle näib, et tema headeks sõpradeks olid need, kes raskemal päevil ta eest valvel olid: Õpetajate Liidu ümber koonduvad tegelased. Õpetajate Liit on hiljem mahti saanud palju muuga tegemist teha, tol korral püüdis ta päästa asja tuuma, tundes — nagu ikka — et see on ülim asi.

Jooni eesti õpetajate ühinemispüüete ajaloost.

Prof. dr. P. Põld.

Eesti õpetajate ühinemise mõte on ligi kaks inimpõlve vana. Ta kuulub sünnilt sellesse eesti rahvusliku teadvuse tõusu ajajärku, mille tekitas esimene laulupidu (1869.) ja mida soodustasid Vene valitsuse püüded saksa võimu vähendada Baltimaail kuuekümnendate aastate teisel poolel ja seitsmekümnendate alul.

Juba mõni aasta oldi ennast natukene lahedamalt avaldada saadud. Oli tärpanud uusi väljavaateid ja lootusi. Otsiti teid, kuidas teostada eesti noorsoo kasvatust emakeeles ja rahvuslikus

meeles, et piiri panna haritud rahvaliidmete ebateadlikule germaniseerumisele ja viimasel ajal ilmsiks tulnud kavakindlatele saksastustendentsidele. Jõuti arusaamisele, et rahvakool tuleb senisest enam-vähem puhtusuõpetuslikust koolist muuta asutiseks, mis annab rikkalikumat ilma- ja elutundmist, et temale selles mõttes tuleb juure lisada õppeastaid (4-aastane kool); peeti tarvilikuks algkooli kõrval ka kõrgemaid rahvakeelseid koole j. m.

Laulupeo vaimustushoos asuti nüüd Aleksandri kooli korjanduse korralda-

misele, milleks muutunud riigipoliitilise kursi tõttu pika ootamise järele luba saadi. Jakobsoni kavatses „literaari selts“ realiseeriti Eesti Kirjameeste Seltsina, mis agaralt hakkas eestikeelseid õpperaamatuid soetama. Koidula unistas kooli asutamisest eesti naisterahvastest jaoks. Eesti põllumehed liitusid esimesteks seltsideks, et vastastikku üksteiselt õppida ja oma teadmusi rikastada. Eesti üliõpilased asusid ühiselt eesti muinasvara, eriti „Kalevipoja“ sügavustesse tungima.

Mis võis lähedam ja loomulikum olla neis oludes kui järeldus, et ka eesti õpetajad peavad üksteisele lähenema ja koonduma ühiseks jõuks. Seni oli õpetaja olnud kirikuõpetaja ja mõisaherra sõnakuulelik teener, kelle pilk üle seatud piiride ei tohtinud ulatuda; tema haridusele oli õige vähe rõhku pandud. Lepiti sellega, kui ta tundis tarviliselt piiblitlugusid, katekismust ja kirikulaulu ja kui enam-vähem rahuldavalt sai hakkama lugemise, kirjutamise ja rehendamise nelja algtehtega. Nüüd aga ootasid teda soot suuremad ülesanded, kui rahva vabastuspüüetest saksa vähemuse vaimlise ja majandusliku surve alt midagi pidi teoks saama, nagu seda ihaldasid üksikud juhtivale kohale tõusnud eestvedajad, nagu seda järjest kavakindlamalt hakkas nõudma noil päevil juba mõjurikas C. R. Jakobson.

Vististi oli eesti „koolmeistrite seltsi“ mõte, millest haritlaste koosolekul Helmes ja Tarvastus (6. ja 7. juulil 1870.) juttu tehti, Jakobsoni vaimusünnitus. Sest esiteks ei olnud ühelgi tolleaegsetest eesti rahvajuhtidest, kes siin koos viibisid, seda rahvusliku iseolemise julgust ja aktiivset tungi maksvaid olusid tegelikult muutma hakata kui Jakobsonil. Jakobson oli juba varemalt „Eesti Postimehes“ senist olukorda teravalt arvustanud ja senikuulmatute nõudmistega esinenud. Temale meeldis vähem kui kellegile teisele maksev koolivalituse kord, mis õpetaja seadis täiesti vaimulikkude juhtimise ning mõju alla. Ta oli veendunud, et õpetajad kooli asjus peavad ühes kõnelema hakkama ja sellepärast neid püüdnud julgustada oma arvamide esitamisele õpetajate konverentsidel, mida peeti siin ja seal

maakonnas vaimulikkude juhatusel. Jakobsonil seisid juba siis selja taga mõned aastad ägedaid võitlusi, iseäranis kirikuõpetajate vastasrinnaga, kes tema kooliraamatute ilmumisele ja levimisele (aabits, lugemiseraamat I, väikene geograafia) takistusi tegid. Õpetajate selts pidi siin vastukaaluks ja liitlaseks saama.

Teiseks kõneleb Jakobsoni kui mõtte ülesvõtja poolt asjaolu, et tähendud haritlaste koosolekul „koolmesitrite seltsi“ põhikirja väljatöötamine kui ka esimeste allkirjade kogumine tema hooleks jäeti.

Kui aga kavatsusest midagi välja ei tulnud, siis ei rippunud see ei Jakobsoni ega ka teise asjaosalise J. Hurda hoolepuudusest. Jakobson tegi, mis oli enda peale võtnud, ja toimetas põhikirja J. Hurda kätte edasisaatmiseks kindralkubernerile, tolleaegne poliitiline olukord aga, eriti Baltimail, ei võimaldanud sellase organisatsiooni loomist, mispärast ta ellu ei pääsnud.

Samad olud takistasid ka teisi eesti õpetajate katseid ühineda. 8. juulil 1871. kirjutab Jakobson Jaan Adamsonile:

„Eestimaa koolmeistrid tahtsivad siin (Tallinnas) oma enese keskel ühe konferenzi pidada, kelle tarvis kuberner herra jo oli luba tahtnud anda. Seal aga solkisivad õppetajad vahele, nõnda et Järvamaa koolmeistrid üksi võivad kokku tulla“...

Hiljemalt ei kuule sellepärast sarnastest püüetest ka enam mitte.

Kuid eesti õpetaja on ärganud ja ta leiab kaudse tee oma püüete teostamiseks. Nimelt kujunes pärast kirjeldatud katsete nurjaminekut loomusunniliselt tähtsamaks õpetajate koonduskohaks Eesti Kirjameeste Selts, mille põhikiri teatavasti 1871. a. kinnitati ja siis 1872. a. tegelikult tööle asus. Seltsi liikmete hulgas leiame algusest peale rohkesti õpetajaid. 1873 a. oli 84 liikmest 39 rahvakooliõpetajat, 6 ülemkooliõpetajat, hiljemalt, kui seltsi liikmete arv tõusis väga suureks, moodustasid õpetajad kõige tugevamalt esindatud kutseliigi (1882. oli 1135 liikmest 262 ehk 23,1% rahvakooliõpetajaid), 1876. a. asutati Seltsi juure koguni eriline „kooliõpetajate osakond“, mis aga 1882. a. likvideeriti. Seltsi üheks tähtsamaks ülesandeks oli eestikeelsete kooliräma-

tute muretsemine, mida tema 15 aasta jooksul ligi poolsada toimetas. Seltsi koosolekutel peeti 1874.—1881. sagedasti pedagoogilisi kõnesid. Seega olid puhtkultuurilised ja pedagoogilised huvid, mis õpetajaid Kirjameeste Seltsiga köitsid, kutseküsimusi päevakorradele siin ei kerkinud.

Venestuse algusega kadus varssi ka seegi võimalus. Kirjameeste Selts suleti. Seltskondlikud eluavaldused muutusid järjest kitsamaks mitte ainult ümberrahvustatavail maa-aladel, vaid kogu riigis, kus isevalitsuslik võim kõik ette kirjutas ja ettemääratud piirides liikuda lubas. Õpetajate kokkupuutumisi peeti otse kardetavaks; neid püüti üksteisest eraldada, et seda kergem oleks neid vaol hoida. Ainukene ala, kus liitumist võimalikuks peeti sellepärast, et riik ei tahtnud tööjõuetute haigete ja elatanute paiukikindlustust oma peale võtta, oli vastastikune majanduslik abiandmine, mis aga sündis koolivalitsuse organite valju kontrolli all. Sel alusel tekkis 1890. Türi kihelkonna õpetajate vastastikune abiandmise selts, hiljemalt kogu Liivimaal ja Eestimaal, kubermangu piirides.

1899. a. lõpul ilmus küll haridusministeeriumi määrus rahvakooliõpetajate kongresside kohta, kuid neid võidi pidada ainult teatavas inspektori piirkonnas, inspektori eesistumisel ja vastutusel, õppekonna kuraatori ja kuberneril loal. Koolivatsuse võimkonda käivatest küsimustest ei tohtud siin rääkida, vaid tuli valjusti kinni pidada ülemuselt lubatud päevakorrast; ka ei tehtud siin mingeid resolutsioone ega võetud ette hääletusi. Oli ainult arvamiste avaldusi, mis lühidalt protokolliti. Kongressi kohta pidi ajaviitmata esitatama aruanne kuraatorile, kes ta oma otsusega haridusministrile edasi saatis. Võib olla neil põhjustel, veel enam aga selle pärast, et isegi niivõrt kitsendatud kooskäimisi võimalikkude pahanduste kartusel ei julgetud ette võtta, tarvitati sedagi võimalust väga vähe.

Nüüd oli veel ainukeseks sidemeks õpetajate vahel avalik, tsentsuuri järelevalvest piiratud üldine ajakirjandus ja isiklik kokkupuutumine kitsamapiirides kohalikkudes karskuse- ja põllu-

meesteseltsides ning ühel või teisel pidulikul juhtumisel.

1905. aasta revolutsioon ei suutnud sellesse olukorda otsekohe muutust luua. Küll hakati vabaduse õhinas õpetajate koosolekuid pidama, kavatseti näit. Tartus revolutsiooni peakantsis, ülikoolis, peetud koosolekutel kooliõpetajate selts luua, valiti ajutine juhatustski, seati kokku põhikiri, telliti pitsatid. Kuid lühikese ilutsemise järele tuli uue aasta alul julmade karistussalkade kartusel, kelle abil Vene valitsus revolutsiooni leegid sumbutas, protokollid ja põhikirjad põletada, pitsatid maha matta ja sellega ühes kõik ühinemise lootused.

Kui ka õpetaja nagu iga teine kodanikki avarama sõnavabaduse revolutsiooni tulemusena saavutas, ei lubanud järjest kasvav tagasikiskumine ei kongresse ega õpetajate seltse. Vähe-malt õpetajate suhtes jäi kõik pike-maks ajaks ametlikult enam-vähem endistele alustele. Ainult *kaudseid teid* vastastikusteks mõttevahetusteks avanes rohkem uutes laiaulatuslikumates ja rikkamahuvilistes eraseseltsides.

Ja siin võiks esikohal nimetada endist Kirjameeste Seltsi järeltulijat Eesti Kirjanduse Seltsi, mille liikmetest õpetajad näit. 1908. a. 22,3% moodustasid ja millest kujunes õpetajatest koosnev koolikirjanduse toimikond. Kuid pedagoogilisel hulvil ei ole Kirjanduse Seltsis, mis eeskätt eesti keelele, rahvaluulele, ajaloole tähelepanu pühendas, kunagi seda kohta olnud, mis tema eelkäijas. Võib-olla tuleks sellepärast õpetajate ühendamise mõttes suurem tähtsus anda uutele hariduse ja noorsoo kasvatusel seltsidele, mille hulgas ka paar laiapiirilist oli, Eesti Nooresoo Kasvatuse Selts Tartus, 14 osakonnaga mitmes kodumaa nukas, ja Tallinna Rahvahariduse Selts, 9 osakonnaga. Igatahes tehti nende poolt katseid midagi haridustegelaste, eeskätt õpetajate kongresside taolist toime panna koosolekutena, nagu neid peeti paaril korral Tartus nime all „avalikud koosolekud hariduse asjus.“ Näit. ühendas üks neist (31. III ja 1. IV. 1909. „Vane-muises“) üle 150 osavõtja, suuremalt jaolt õpetaja hariduseseltsi- ja kihelkonnakoolidest.

Alles 1917. a. üldine vene revolutsioon avas täielise vabaduse tegutmiseks ka õpetajaile. Kaua, ligi pool-sada aastat oli see paljaks igatsuseks jäänud, sügavaks rahuldumata tarviduseks, mis aasta-aastalt tungivamalt ennast tunda andis. Arusaadav siis, et kui võimalused avanesid, kaua tagasihoidud tungi mõjul selle liitumine kergelt teoks sai, mis loomulikult ühte kuulub. Varssi pärast revolutsiooni puhkemist tekkisid kohtadel õpetajate seltsid, kõige pealt Tallinnas ja Tartus. Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi algatusel kutsuti kokku 7.—9. aprilliks Tartu esimene rahvahariduskongress, mille 300 osavõtja hulgas rõhuvas enamuses olid õpetajad. Kongressil tuli kõne alla ka õpetajate liidu loomine. Läbirääkimiste aluseks selle üle võeti Tallinna kooliõpetajate seltsi valmistatud eelnõu, kus liidu valitsemine kavatseti anda koon-dunud seltside juhatuste nõukogude ja revisjoni komisjonide liikmetest moodustatud täiskogu kätte, jooksvad asjad aga jäeti nõukogu ja selle täidesaatva komitee ajada. Kongress asus omalt poolt põhimõttelisele seisukohale, et asutatav „Eesti Kooliõpetajate Maaliit“ peaks kujunema maakonnaliitudest ja vähematest kohalikkudest üksustest, kes valivad maakonna liitu iga 10 liikme kohta ühe esindaja. Maakonnaliit saadab omakord iga 50 liikme kohta ühe asemiku ülemaalisesse liitu. Asemikkudekogu esimene koosolek otsustati pidada Rakveres, pühapäeval 14. mail. Koosoleku peaülesanneteks määras kongress „Maaliidu“ põhikirja väljatöötamise ja eesti teise hariduskongressi töökava ning kõnelejate kindlakstegemise.

Kui mõningaid mälestusi Rakvere koosolekust veel eelolevatele ridadele lisada tahaks, siis peab autor tunnistama, et temale väga vähe üksikasju sellest meele on jäänud. Ja otse ime-likuna tundub see, kuidas ühest sünd-musest, mis oli erakordne meie hariduselus, mil valitses ülendatud meele-olu, nii palju on mälust kustuda võinud.

Ometi kui mõelda, palju on üle käinud Liidu asutamispäevast saadik elamusi vapustustest ja põõretest, põru-

tustest ja pingutustest, mis tabavad rahvaid ainult aastasade tagant korra, mida aga isiklikult kaasa teha ei ole antud iga rahvapõlve inimestele, siis muutub arusaadavaks see mälestuste kahvatus ning kehvus, ja tuleb ainult kahetseda, et meie aegadel, mil nii palju uut loodud, vähe kirjalikke üles-tähendusi oleme teinud.

Mis nende ridade autoril aga siiski 14. V. 1917. meeles püsib, on see päikeserohke kevadehommik, mis Rakveresse tulekul teda vastu võttis, see üks-meel, mis valitses nõupidamistel, ja need vaimustatud laulud, mis kõlasid õhtu hilja pärast tehtud tööd Vallimäe veremete jalal ja kõrgustikkudel.

See üksmeel . . . Elati tundes, et mis oli kujunenud möödapääsematuks tarviduseks aastakümnete jooksul, paratamata pidi siis teostuma. Oldi ainult täidesaatjad, kellele ajalugu oli üles-ande kätte juhatanud ja kellele ülimalt käsuks oli hoolt kanda, et asutatav Liit igapidi õnnestuks ja edujõulisena püsima jääks. Ei saa ütelda, et kogu ühtlasest ollusest oleks koosnenud. 20 asemiku hulgas oli isikuid, kes erinesid teravasti ilmavaateliselt kui ka poliitiliselt. Kuid siin ei olnud neil vastoludel aset. Isegi vana „vaen“ Tallinna ja Tartu vahel, mis muidu „ülemaalistes“ ettevõtetes nii sagedasti esile kerkis, va-kis, kui küsimusele tuli Liidu juhatuse asukoht. Kui esialgu Tartu enamusse jäi, siis ainult otstarbekohasuse seisukohalt. Ja kui käesoleva autor juhatuse esimeheks valiti, siis ainult põhjusel, et tema pika edasitagasi kauplemise järele nõus oli tööd enda peale võtma, mille juurest aga mõne kuupärast maa üldised asjad tema ära kutsusid.

Ja laulud . . . Olime unustanud, mis seisab meie seljataga, et asume endiste sundijate kantsi jalal. Elasime puhtas kevade ja rahvusliku uuestisünni rõõmus. Tuandsime oleviku tema uud-suses ja rikkuses. Laul järgnes lau-lule. Ei tahtnud temal lõppu olla. Viimati manitses ärasõidutund lah-kumisele.

Nii astus ellu Õpetajate Liit.

Esimesed vaod.

G. Ollik.

Eesti Õpetajate Liit võib tagasi vaadata kümneaastasele edurikkale tegevusele. Kuigi palju tegemata, mis organiseeritud õpetajaskond endale ülesandeks teinud, või elu küsimused teisiti lahendatud, kui õpetajad tahtnud, võib Õpetajate Liit oma töö tulemustena palju positiivset märkida ja Liidu tegelased, kes aastaid raugemata töötanud, teatava rahuldustundega oma tegevuse kokkuvõtte teha.

On loodud õpetajate huvide kindel keskkoh, kuhu koondunud valdav enamus Eesti õpetajaist; kooskõlas maksvusele pääsnud ühtluskooli põhimõttele on Liiduski ühinenud kõikide koolitüüpide õppejõud, mis ei ole õnnestunud meie naabritel. Püsiv õpetajaskonna häälekandja „Kasvatus“ on palju äratust ja selgitust toonud keerulisel pedagoogilisel küsimusel raskel Eesti kooli loomise ajajärgul. Liitunud õpetajaskond on meie kooli ehitamisel tänuväärne tööd teinud, küll andes oma tegelaste ridadest riigi haridusjuhte (P. Põld, H. Laksberg, K. Treffner, J. Annusson, A. Veiderman, J. Lattik), küll töötades riiklikkudes asutistes oma esindajate kaudu ja Liidu oma toimkondades ning kongressidel tähtsamal kooliellu puutavil aladel. Olgu siin eriti märgitud MÕK'i ja FÕK'i (nõnda nimetavad endid E.Õ.L. matemaatika ja füüsika õpetamiskomisjonid) põhjalikud tööd õpetavate alal. Tunnustamist väärrib E. Õ. Liidu tegevus hõimuaate levitamisel ja süvendamisel: õpetajad olid esimesed, kes kutsetegelastena korraldasid vastastikuseid külaskäike üle Soome lahe. Osavõtu ühis-soome koolikongressist 1921. a. Helsingis ja soome-ugri II hariduskongressist 1924. a. Tallinnas ning üleriiklikud Eesti koolinäitused neil kongressidel korraldas E. Õ. Liidu poolt moodustatud toimkond. Koostöö vennasrahvaste (soome, ungari) haridustegelastega, süvendas sugulustunnet, kõvendas endisi sidemeid, aitas raputada enesest kauakestnud võõra mõju, kindlustas tahet olla omapärane, rajada oma haridus rahvuslikule alusele. Organiseerunud õpetajaskond on viimasel

ajal mitmel puhul avaldanud, vahest isegi suurema ägedusega kui vajalik, et õpetaja majanduslik olukord kibe ja ta õiguslik seikord jätab palju soovida. Need puudused on tõesti olemas ja karta võib, et kaebused ainelise kitsikuse üle veel kaua kestavad, sest üldine majanduslik raskus ei lakka ka õpetajaid rõhumast. Neis puudustes ei saa aga süüdistada Liidu organeid ega ta juhtivaid jõude, sest nad pole jätnud astumata neile võimalikke samme õpetajate olukorra parandamiseks. E. Õ. Liidu hüvis-tusse võib kirjutada ta püüdeid ja töid noorsoo kirjanduse rikastamise alal. Liidu positiivsete saavutuste loetelu võiks veelgi pikendada, kuid see kuulub juba Liidu kümneaastase tegevuse ülevaatesse, milleks need read ei ole määratud.

Pidades Eesti Õpetajate Liidu olemasolu möödapääsemata vajaduseks ning kõrgelt hinnates organiseerunud õpetajaskonna teeneid Eesti kooli loomisel ja ta arendamisel, arvan ometi, et ekslik on väide, mis vahete-vahel kuuldavale tuleb, et kõik, mis hariduse alal väärtuslikku tehtud, on Õpetajate Liidu töö. Julgeksin oletada, et paljugi olulist on meil ka hariduse alal korda saadetud asutiste ja isikute poolt, kes Õpetajate Liitu ei kuulu, või kes oma töö teinud väljaspool otsekohest Liidu mõju. Organiseerunud õpetajaskonnal on ta raskes ja vastutusrikkas töös paljugi kaastöölisi.

Juba algupäevil avaldas Eesti Õpetajate Liit omas tegevuses suurt aktiivsust ja intensiivsust, ilmne on ta töös haruldane organiseerimisvõime. Suures enamuses olid aga organiseerunud õpetajad hariduse saanud venestamise ajajärgul, vene koolis, kus õpilaste isetegevusel oli vähe ruumi. Õpetajate töö oli alati surutud kitsastes raamidest kiriklik ja riiklik järelevalve halvas iga vähegi vabama endaavalduse. Kust siis sellane ühistöö tahe ja kogemused?

Kõige pealt peab tähendama, et suur poliitiline pööre vabastas hingelised jõud, mis seni olid takistatud avaldumast, või võisid tegutseda vaid kitsas-

tes piirides. Ilma seltskondliku tööta ei olnud eesti õpetajaskond ka enne 1917. aasta revolutsiooni. Aktiivsemad õpetajad töötasid agaralt karskuse-, hariduse- ja muus seltsides, olid õpetajail omadki organisatsioonid. Ehk oleks kohane viimaseid, kui esimesi vaoajajaid õpetajate koondumisel, paari sõnaga meele tuletada, sest on ju ilus komme tähtsail hetkil mälestada oma eelkäijaid.

Õpetajate omaks organisatsiooniks võib lugeda Eestimaa Rahvaalgkoolide Õpetajate Vastastikust Abiandmise Seltsi ning vastavat seltsi Viljandimaal. Kas selletaolisi õpetajate seltsi veel teistes Eesti maakondades oli, ei ole mul praegu andmeid. Esimese siinnimetatud seltsi põhikiri on kinnitatud 1905. a. 27. novembril ja ta algas oma tegevust 1907. a. 3. jaanuaril. Viljandimaa Rahvakoolide Õpetajate Vastastikuse Abiandmise Seltsi põhikiri on kinnitatud 1908. aasta 19. detsembril. Seltsi tegevuse kohta puuduvad mul andmed.

Eestimaa Algkoolide Õpetajate Vastastikune Abiandmise Selts oli koosseisult *eesti* õpetajate ühing, sest asutamise aastal (1907.) oli seltsi 101 liikmest kõigest 1 läti ja 5 vene rahvusest, 1911. a. oli 241 liikme hulgas kõigest 6 liiget vene rahvusest, teised kõik eestlased. Ka seltsi tegelased olid enamuses eestlased. Seltsi asutamise algatajaks oli meie seltskonna tegelane ja organiseerija, pärastine riigimees Konstantin Päts, kelle osavõtul seati kokku põhikiri ja peeti asutamise koosolek Tallinnas „Lootuse“ ruumides. Seltsi avamist K. Päts ei näinud ega seltsi tegevusest osa ei võtnud, sest 1905. a. revolutsioonile järgnev reaktsioon sundis ta kauaks kodumaalt lahkuma. Seltsi tegevuse avas rahvakoolide direktor mag. C. Recha, soovitades seltsi töös aluseks võtta rooma kirjaniku Sallustiusse ütelse: „Concordia res parvae crescunt, discordia magna dilabuntur“. Seltsi esimehed olid kõik eestlased, valitsuse esindajaks juhatuses oli kaua aega rahvakoolide inspektor M. Hanser. Seltsi liikmete nimestikus on E. Peterson (esi-

mene esimees), E. Martinson, T. Kuusik, J. Kents, O. J. Kiesel, P. Pedisson, V. Peet, Chr. Brüller, J. Uustalu, A. Eglon, M. Väli, J. Vestholm, J. Seljamäe j. t., kes Eesti Õpetajate Liidu loomisest ja ta tegevusest agaralt osa võtnud või praegugi töötavad Liidus juhtivatel kohtadel. Seltsi asjaajamise keeleks pidi olema vene keel, aga rahvakoolide direktor J. Rogozinnikov ja kuberner J. Korostovets kaebasid, et seltsi koosviibimistel kõlab vene keel nii kaua, kui nad seal viibivad, lahkuvad nad, tuleb eesti keel asemele. Seltsi 1914. a. aruandes leiame Seltsi kirjastuste loetelu, milles leidub 18 eestikeelset raamatut ja kõigest üks venekeelne. Arvan, et seegi oli teene *eesti* koolile.

Arusaadav, et revolutsiooniga loodud uued olud avasid uued sihid ja löid töötamiseks avaramad võimalused. Tööle asus uusi jõude, kes seni õpetajaskonna ühisest tööst eemal seisid. Ühineda võis kogu Eesti õpetajaskond ja eesti rahvusliku lipu all. Kubermangu piirid kadusid, langesid vaheseinad õppeasutuste vahel. Liidus töötavad käsi käes õppejõud alates lasteajast lõpetades ülikooliga. Kõik on teretulemast, kõigile leidub tööd, kõiki seob ja tiivustab ühine püüe — ehitada ilus ja avar hariduskoda, kus kasvaks meie tõusev noorsugu väärilisteks vaba Eesti kodanikkudeks, kelle kätte praegused tegelased võiksid jätta kodu ehitamise jätkamise.

Ei saa muidugi võrrelda Eestimaa Rahvaalgkoolide Õpetajate Vastastikuse Abiandmise Seltsi tegevust ja ta töö tulemusi Eesti Õpetajate Liidu tegevusega ja ta töö tagajärgedega. Liidu ülesanded on suured ja töötamise võimalused avarad. Olgu ta töö õnnistusrikas Eesti koolile ja haridusele! Selts töötas võõra surve all, kitsates oludes. Esimesed vaod õpetajaskonna organiseerimisel ühisele tööle ajas ta ometi. Selts lõpetas oma tegevuse 1922. a. 8. juulil. Mälestame tänuga ta tööd ja tegelasi, kelle hulgast juba mitmed oma töö lõpetanud.

K a r s k u s.

Karskuskursus õpetajaile.

Ühes areneva alkoholivastase võitlusega suureneb karskuskasvatustöö tundmise tarve, sest koolikarskustöö peetakse kultuurimais alkoholivastase võitluse aluseks. Kuid kasvatajail, kes pole selleks tööks erilisel ette valmistatud, on raske saavutada häid tagajärgi. Nõuab ju karskusõpetuse andmine, laste karskusseltside juhtimine ja noorsoo isetegevuse rakendamine karskusaate teenistusse õpetajailt suurt vilumust ja rikkalikke kogemusi ning teadmusi, millest meie õpetajail tuleb kahjuks tihti puudus kätte.

Et tulla abiks meie karskusmeelsele õpetajaskonnale ja koolitegelasile, korraldab Õpetajate Karskuskasvatustööliit eeloleval sügisel 4.—10. sept. allpool toodud kava järele *karskuskursuse* õpetajaile ja lootusringide juhtidele, et anda ülevaade praegustest koolikarskustöö võimalustest, meetoditest ja tegevusvahendeist, muretseda võimalust mööda selgust selle tööala aktuaalseisse päevaküsimusisse.

Kursuse asukohaks on seekord valitud Tallinna, et ta oleks kättesaadav eriti Põhja-Eesti õpetajaskonnale, kuna eelmisel aastal samalaadiline kursus korraldati Tartus, millest peamiselt Lõuna-Eesti õpetajaid osa võttis. Kursus kavatakse korraldada Eesti Õpetajate Liidu saalis Rataskaevu tänaval 22.

Kursusest osavõtmine on *maksutu*. Osa võtta võivad õpetajad, kooli- ja kasvatustegelased. Osavõtmise kohta antakse sellekohased tunnistused ja soovijatele korraldatakse vabatahtlik karskuseksam keskmise astme nõuetes.

Ühiskorter kursuslastele on korraldatud Suur-Kloostri tänaval nr. 16, poeglaste humanitaargümnaasiumi ruumides, mille tarvitamise eest igal osavõtjal tuleb maksta 30 marka ööpäevas. Magamisriided (tekk, lina, padi) palutakse kaasa võtta. Peale selle muretsetakse kursuslastele nende soovide kohaselt alandatud hinnaga lõuna- ja õhtusöök.

Kursus algab pühapäeval 4. sept. kell 11.

Kava.

1. Kursuse avamine, üldine sissejuhatus, haridusministri abi Fr. V. Mikkelsaar'e ja kursuse juhataja J. Elango' kõned .....2 t.
2. Alkoholivastase võitluse alused ja karskustöö tänapäeva seisukord Eestis. Lektor dr. R. Tamm .....1 t.
3. Alkoholism ühiskondliku elu seisukohalt. Lektor (loodetavasti J. Tõnisson) .....2 t.
4. Alkohol ja järelepõlv. Lektor dr. R. Tamm .....2 t.
5. Alkohol ja närvikava hügieen. Lektor dr. med. V. Lindeberg .....2 t.
6. Tõutervendamise püüded ja alkoholism. Lektor dr. med. J. Vilms ..2 t.
7. Tahtekasvatus karskuskasvatuse alusena. Lektor seminari õpetaja E. Jaanvärk .....2 t.
8. Karskusõpetuse sihtjooned ja meetodika (üldpõhimõtteid ja näiteid üksikute õppeainete seisukohalt). Lektor kasvatustegelane kutsenõunik Hans Roos .....3 t.
9. Karskuskasvatus keskkoolis. Lektor seminari dir. A. Kuks .....1 t.
10. Kirjandus karskusaate teenistuses. Lektor õp. N. Andreesen ....2 t.
11. Vabatahtlik lastekarskustöö (laste karskusseltsid — lootusringid, karskustöötused, karskuseksamid, võistluskirjut. jne.). Lektor J. Elango. 4 t.
12. Noorsoo isetegevuspüüded alkoholismivastase võitluse teenistuses. Lektor Al. Elango .....3 t.
13. Näitlikud karskustunnid ja nende arutus. Õp. Elm. Vasar ja Al. Traks .....3 t.
14. Näitlik lootusringi töökoosolek ja läbirääkimised teemile: kuidas korraldada lootusringi koosolekuid ..3 t.
15. Vaidlusteemid:
  - a) Kas karskus on askees? ....1 t.
  - b) Noorsookirjanduse kriis....1 t.
16. Lootusringide mänguharjutusi — juhatab õp. n. Carin Topman ..6 t.
17. Kuidas rakendada tööle algkoolide lõpetajaid? Lektor Eesti Haridusliidu sekretär E. Vender .....3 t.

Kõiki, kes soovivad võtta nimetatud kursusest osa, palutakse endid aegsasti kas kirjateel või suusõnal registreerida Õp. K-liidus, Tartu, Jakobi tän. 8, telef. 4—04, (büroo avatud iga päev

kell 15—16), ühtlasi ära tähendades, kas soovitakse ühiskorterist osa võtta. Üles anda võib ka kursuse juhatajale Tallinna, Rataskaevu 22, Eesti Õpetajate Liidu büroo, telef. 14—63.

K r o o n i k a

„Noorusmaa ei jää seisma“.

Kui Õpetajate Liit asus 1925. aasta lõpul noorsoo kirjanduse suurima kriisi ajajärgul „Noorusmaad“ välja andma ja odavaid noorsooraamatuid soetama, siis toimis ta selles kindlas teadmises, et haridusministeerium ja Vab.-Val. seda ettevõtet toetavad, nagu see väljendatud haridusministeeriumi vahekirjas Õp. Liidule 23. okt. 1925. a. nr. 24.316, sest on ju teada, et meie praegustes oludes pole ideelise ajakirja väljaandmine ilma toetuseta üldse võimalik.

Seda ülesannet on Liit täitnud rahuldava eduga, saades selleks 1926. a. jooksul Vab. Val. tarvilisel määral toetust. Ja kuna aasta vahetusel põhimõtteil midagi ei muutunud, jätkas Liit käesoleval aastal ajakirja väljaandmist ja noorsoo-raamatute valmistamist heas usus toetuse peale, tehes selleks ajutist laenu, seda enam, et Liidu esindajaile sellekohaste järelepärimiste peale toetuse saamiseks lootusi anti.

Juunikuu alul aga otsustas Vab. Val. täiesti ootamata ja ette teatamata noorsoo ajakirja „Noorusmaa“ toetusest täielikult ilma jätta, missugune otsus, sündides alles siis, kui ajakiri juba ligemale pool aastat toetuse saamise lootuses ilmunud, asetas Õp. Liidu kui „Noorusmaa“ väljaandja majanduslikult enam kui rumalasse seisukorda.

Sellase eitavat arvustust vääriva tegevüüsi vastu tõstis Liidu juhatus kategeoorilise protesti, paludes igal tingimusel määrata toetust vähemalt „Noorusmaa“ väljaandmiseks tehtud võlgade katteks, et võimalik oleks lootusrikkalt alanud ettevõtet ausalt lõpetada. Selle palve otsustas Vab. Val. osaliselt rahuldada.

Selle järele kaalus Liit „Noorusmaa“ edaspidise väljaandmise küsimust ja, arvesse võttes asjaolusid 1) et eelseisva poolaasta peale on suurem hulk tellimisi vastu võetud, 2) et on valmis muretsetud kaastööd ja tellimisi antud kaastöö peale, mis praegu teoksil ja ligemal ajal valmimas, 3) et Eesti noorsugu pole millegagi teeninud sellast karistust, et tema nii-kui-nii piiratud ja vähese lugemismaterjali juures sellestki ainsast talle armsaks saanud sõbrast, milleks „Noorusmaa“ paljudele noortele on jõudnud kujuneda, ilma jäetaks, otsustas esialgu „Noorusmaa“ väljaandmist jätkata, seda enam, et mitmed seltskonnategelased ja koolimehed üles astusid ja, igauks oma võimaluste kohaselt ohverdades, mõnikümmed tuhat marka kokku panid, millele üksikud Õp. liidud lisa lubasid, et vähemalt poolikut ilmumisaastat lõpule viia.

Uuest aastast alates kavatsetakse „Noorusmaa“ väljaandmine osatühisuse alusele seada.

Õ P E T A J A D !

Asutage „Noorusmaa“ lugemisringe, korraldage koolides üksiknumbrite müüki, levitage „Noorusmaa“ tellimisi!

ÜHELGI NOOREL EI TOHI PUUDUDA NOORUSMAA HEAD RAAMATUD

NOORUSMAA JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: Kilk koldel . . .	Hind 100 mk.
Nr. 2.	Jack London: Põlev laev . . .	„ 25 „
Nr. 3.	K. Hänninen: Jäämere kangelane	„ 100 „
Nr. 4.	J. Parijõgi: Laevapõisi päivilt. .	„ 100 „
Nr. 5.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader tappis rebase . .	„ 25 „
Nr. 6.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader päästis sõjaväe .	„ 25 „
Nr. 7.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader vallutas Saragossa	„ 25 „
Nr. 8.	A. Conan Doyle: Lugu üheksast preisi ratsaväelasest	„ 25 „
Nr. 9.	A. Conan Doyle: Brigaderi viimne seiklus	„ 25 „
Nr. 10.	Anna Brigader: Põialpoiss . . .	„ 50 „

NOORUSMAA ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarman: Tizian	Hind 25 mk.
Nr. 2.	M. Laarman: Rembrandt . . .	„ 25 „
Nr. 3.	E. Martinson: Beethoven . . .	„ 50 „
Nr. 4.	Noorusmaa 1926. aastakäik . . .	„ 300 „

NOORUSMAA

ILMUB KAKS KORDA KUUS

Tellimishind aastas 400 mk., pool-
aastas 200 mk., veerandaastas 100 mk.